

PETŐFI-MUZEUM.

K I A D J Á K:

DR. CSERNÁTONI GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
KORBULY JÓZSEF.

Megjelenik minden két hó-
napban. Előfizetési ára egy
évre 2 fnt 50 kr. Egy-egy
füzet ára 50 kr.

Szeptember—Október.

Kéziratok és előfizetési
pénzek a kiadóhivatalnak
czímzendők. Kolozsvár, Bel-
Farkasutca 13. sz.

Petőfi a márcziusi napokban.

(Második közlemény.)

III.

Márczius 15-én Petőfi már ko-
rán reggel felkölt s az ifjak ká-
véházába sietett reggel 6 óra táj-
ban s az úton, mint maga írja,
Vasvári Pállal találkozott, kit Jó-
kaihoz küldött, hogy várjanak ott
együtt rá. Ő maga a kávéházba
érvén, az ott levő ifjaknak meg-
hagyta, hogy maradjanak együtt
s az érkezőket tartsák vissza,
míg ők is oda jönnek s ezzel Bu-
lyovszky Gyulát meghíván Jó-
kaihoz, együtt mentek oda. ¹ Reg-
gel fél hétre lehetett az idő, mi-
kor Jókai szállásán P e t ő f i,
Vasvári, Bulyovszky és
Jókai összetalálkoztak, „mint
e jelen forradalom kezdeménye-
zői“ — mond Nyári. ² „Haza men-

vén, ³ írja Petőfi, előadtam szán-
dékomat a sajtó rögtöni felszaba-
dításáról. Társaim bele egyeztek.
Bulyovszky és Jókai proclama-
tíot szerkesztettek, Vasvári és én
föl alá jártunk a szobában. Vas-
vári az én botommal hadonázott,
nem tudva, hogy szurony van
benné; egyszerre kiröpült a szu-
rony egyenesen Bécs felé, a nél-
kül, hogy valamelyikünket meg-
sértett volna

— Jó jel! kiáltánk föl egyhan-
gulag.

A mint a proclamatio elkészült,
s indulófélben voltunk, azt kér-
dém, micsoda nap van ma?

— Szerda, felelt az egyik.

³ Tulajdonkép Jókaihoz ment ő is, de
tudnivaló, hogy Petőfi és Jókai ekkor
együtt laktak a Dohány-utczában közös
lakáson a 373. sz. a.

¹ Lapok Petőfi S. naplójából.

² A magy. forr. napjai. 37. l.

— Szerencsés nap, mondám, szerdán házasodtam meg!¹

E jelenetből világos az, hogy Petőfi a sajtó felszabadítását már ekkor nem csak indítványozta, hanem ezt tartotta az első teendőnek. „Logicaileg a forradalom legelső lépése és egyszersmind főkötelessége szabaddá tenni a sajtót . . . azt fogjuk tenni! a többit istenre bízom és azokra, kik rendelve vannak, hogy a kezdeteket folytassák; én csak arra vagyok hivatva, hogy az első lökést tegyem. Holnap ki kell vinnünk a sajtószabadságot! és ha lelövdöznék? isten neki, ki várhat szebb halált?”²

Míg a négy ifjú együtt tanácskozott, azalatt reggel már 6 óra tájban Sükei Károly az ellenzéki kör féle 12 pontból álló programot kiragasztotta az Üri- és Kigyó-uteza szögletére s elkezdte pontjait a kíváncsi népnek magyarázni, mit általános helyesséssel fogadtak. „De csak egy hajszálon függött is ám szabadsága! — írja Nyári — mert alig hogy a pontoknak kellő megmagyarázása után eltávozott, már is egyik kém úr őt „bolondnak“

vélvén, rendőrökért akart menni, hogy őt a „Rochus kórház“ második emeletébe expediálhassa.

— De ezen becsületes jó szívű ember majd porúljárt! a nép reája rohant, — s bizony kevés hija volt, hogy a tüzesebb világra nem expediáltatott.“

Petőfiék mintegy 8 óra tájban értek az ifjak kávéházába s az ők határozottsága hatott az ott összegyűlt ifjakra. Először Jókai szólalt fel s előadta a 12 pontot a következőleg:

„Testvéreim! A' pillanat, melyben élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Europa minden népe halad és boldogul, haladnunk, boldogolnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, mellyeket eddig tőlünk elvontak, 's kívánjuk a' sajtó szabadságát, censura rögtöni eltörlését; — felelős ministeriumot Budapesten; — évenkinti országgyűlést, és azt rögtön! — Törvény előtti egyenlőséget polgári és valásitekintetben; — kívánjuk, hogy a' nemzeti őrsereg rögtön felállíttassék, védje hazáját minden férfi, egyenruha re legyen; — közös teherviselést; — úrbéri viszonyok megszüntetését; — esküdtzéket képviselet alapján, magunk választjuk biráinkat magunk közül; — nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni; — a katonaság esküdjék

¹ Erre nézve v. ö. Nyárimál 38. l. Birányinál 16. l. E jelenetet Vasvári utóbb egy beszédjében is fölhasználta az ifjak kávéházában. (Birányinál. 15—16. l.)

² Vess össze ezzel „A z o r s z á g g y ű l é s h e z“ című költeményét 1848 febr. elejéről. Ebben szintén a sajtószabadságot mondja kezdetnek.

még az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a' külföldieket vigyék el tőlünk; — a' politicalai status foglyok bocsátassanak szabadon; — unio Erdély és Magyarhon közt. Ezen jogokat követelni tartozik a' nemzet, bizni önerejében, és az igaz ügy Istenében! „Egyenlőség, szabadság, testvériség!“¹

Jókai előadását általános lelkesedéssel fogadták s elhatározták, hogy tüstént foganatosítják őket.

„Utána Petőfi lépett elő, mond Birányi, s elragadó lelkesüléssel

¹ A 12 pontra nézve megjegyzendő, mint már láttuk, hogy eredetileg az ellenzéki körben szerkesztették s onnan küldték át az ifjúsághoz e programot. Eredetileg hiányzott belőle a XI. pont: „a politicalai status foglyok bocsátassanak szabadon“, e helyett eredeti alakjában a X. pont alkotott kettőt: „X. a katonaság esküdjék meg az alkotmányra; XI. magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.“ — Ebben az alakjában volt ismeretes márczius 14-én estig. Ekkor a fiatalság ülésén Vahot Imre indítványozta a statusfoglyokra vonatkozó pont felvételét, mit közhelyeslés fogadott. Kora reggel, midőn Sükei a proclamatiót kifüggeszté kéziratban, a pontok még az ellenzéki kör által megállapított sorrendet mutatták, s csak a 12-ik pont alá volt írónnal odajeg ezve „a statusférfiak szabadon bocsátása.“ (Birányi. 17. és 20. l.) Magát a 12 pontot eredetileg Irinyi József szerkesztette s legelőször márczius 12-ikén egy népgyűlésen hozattak elé. (Pesti Hirlap. 1848. 1054. sz. márczius 17-én.)

szavala el nemzeti dalát. Az elhatározó pillanatban, e lelkesülés teremté elő. Minden kebel egyszerre tűzokádó-heggyé vált — a szolgaságérzet-nyomasztotta öntudat méltó kitörésének Aetnájává, s nem volt egyed, ki e vers utósorait minden szakaszban fenhangan után nem mondta volna, miből százak menydörgő, felkesült esküvése származott.“¹

Ezután az ifjak lelkes kis csapatja megindult, s elhatározták, hogy sorra járván az egyetemi ifjúságot, teljes erővel kezdenek a munkához. Legelőször a Hatvani-utczán végig vonulván, az orvosi egyetemre mentek be, mintegy 9 óra tájban, szakadó esőben s végig tódulva a sötét folyósókon, a tantermekbe nyomultak be, kiáltván: „Le a tanítói zsarnoksággal! Eljen a szabadság!“ sat. A tanárok kezdetben, Császár és Zsordán kivételével, vonakodtak elengedni az ifjúságot, de hiábavalónak látván az ellentállást, csakhamar odahagyták a tantermeket. Vasvári itt szónokolt nekik, mire mindannyian az udvarra rohantak le, hol Jókai felolvasta újra a proclamatiót, Petőfi megelszavala másodszer a „Nemzeti dal“-t, melynek esküvő sorait

¹ 20. l. Általában arról a hatásról, melyet a „Nemzeti dal“ tett, l. „Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban“ cz. czikkünket Pet.-Múz. 1890. 173—178. l. és e füzetben.

utána mondták mindnyájan. Erre együttesen a mérnöki tanulókhöz vonultak. E kar tanárai be sem várták az ifjúságot, még elébb odahagyták a termeket, mire ezek is csatlakozván a menethez, a jogászok és bölcsészek felé siettek.

Ezalatt Vidács már felhívta a jogászok három évét s a bölcsészeket a leckeórák közt, hogy a mozgalomhoz csatlakozzanak s ezt általános lelkesedéssel fogadták, midőn egyszerre megérkezett a mérnöki kartól ide indult tömeg s az ifjúság rohan le a lépcsőkön a velők való egyesülésre. A dekán azonban eléjük állott s szónokolni kezdett: „Uraim! a törvény nevében kényszerítlek benneteket..“ azonban többi szavait elnyomta a tömeg kiabálása s az ifjúság a szeminarium előtti térre tódult ki, hol nagy néptömeg várta őket. Vidács ekkor fölemeltetvén, rövid beszédet tartott, melynek tartalmát Nyári közli (45. l.) s Petőfi is említi, t. i. hogy a professorok kicsapással fenyegették őket, ha részt vesznek a reformlakomán. A szeminarium terén Jókai újra felolvasta a proclamatiót s a tizenkét pontot „s én velem, írja Petőfi, elszavaltatták a nemzeti dalt. Mindkettőt fanaticus lelkesedéssel fogadták s a refrainben előjövő „esküszünk“-öt mindannyiszor visszaharsogta az egész sereg, mely a téren állt.

— Most menjünk a censorhoz,

és vele irassuk alá a proclamatiót s a nemzeti dalt! kiáltott valaki.

— Censorhoz nem megyünk, feleltem, nem ismerünk többé semmi censort, el egyenesen a nyomdába.

Mindjárt beleegyeztek és követtek.“

Ekközben a néptömeg közül többen kiáltják: „A censorokhoz! A haza ámitókhoz! Fel kell őket a legelső lámpára akasztani!“ Erre azonban, Nyári kiegészítő előadása szerint, Vidács szót kért, csilapító beszédet tartott, melyet e szókkal végzett: „A szabad sajtónak kivivása, valamely nemzetnél, a legszebb diadal: Dicsőbbel nem kezdhethjük meg a mai napot, mintha a gondolat közlekedésének szabad tért nyitunk. Foglaljuk le legelőször is a nyomdákat. Utánam barátaim!“ „A nyomdához!“ kiálta a nép, és rohanva követé vezéreit.“¹

A Landerer és Heckenast-féle nyomda levén legközelebb, a tömeg arra tartott a Hatvani-utezába s féltizenegy lehetett, midőn oda ért. Ekkor a nyomdának a nép nevében való lefoglalására kiküldtek négy tagot: Jókait, Petőfit, Vasvárit és Vidácsot s egyszersmind elhatározták a tizenkét pontnak s a proclamationnak rögtöni kinyomatását. Míg künn a tömeg kiáltotta: „Éljen a sajtó-

¹ Nyárinál. 47. l.

„szabadság!“ a szedők a belépő megbizottakat ugyane kiáltással fogadták. Ekkor Vidács a legelső sajtóra téve kezét, a nép nevében lefoglalták, mire a nyomdatulajdonos a bekövetkezhető veszélyekre figyelmeztetvén őket, a felelősséget elvállalták, s a nyomdát a nép védelme alá helyezték. Ekkor Landerer elrendelte a szedést, és a tizenkét pont tüstént németre fordíttatván, ezt is szedni kezdték.

Míg a szedés folyt, Jókai kilépett a nyomda ajtaján, előadá a történeteket s azt, hogy céljok a békés haladás. Utána Vasvári beszélt, melynek tartalmát Nyári közli is id. műve 52 - 56. lapján. Azután Bulyovszky Gyula szólt a néphez. Beszéde után az a hir hangzott, hogy „katonák jönnek.“ Ez azonban nem volt igaz. Utána Degré, ki épen ekkor jött meg faluról, szólt lázító szellemben, majd újra Petőfi szavalá el közki-vánatra a „Nemzeti dal“-t, „mellynek elragadása nemhogy csökkent ez által, sőt mindinkább növekedni látszék. Az egész hatvani-utca tele volt emberekkel, kik a versszaknak eskü-refrainjét egekig ható robajjal utánzengék. A dicsőített fiatal népköltőben itt, ezernyi sokaság előtt, szabad ég alatt, bátor homlokával s eltökélt arcz kifejezésével, egy őskori látnokot képzelünk magunknak, ki rabigába vert honfiat, véreit lán-

caiknak összetörésére szólítja fel s ösztönzi, — s hozzáképzeltük a halhatatlanság örökzöld borostyánjait halántékira!“ Azután Irinyi József, Egressy Gábor, Irányi, Vidács s „egy héber vallású hazafi németül“ szóltak. Ez alatt elkészültek a tizenkét pont s a „Nemzeti dal“ első példányai s Irinyi fél tizenkét óra tájt fönn lebegtetve kihozza őket s így szól: „Már más tizenötödike nagy időszakasz a magyarok történetében! Ime itt van a sajtószabadságnak első példája, a nép hatalmának első műve. Akármilyen szabadsága fog is egykor lenni a magyarnak, és kell, hogy most mindent megnyerjünk, mit az alkotmányosság kíván; akárminő jogokat is fog a nemzet nyerni; azon dicsőség mindig megmarad, hogy a legnevezetesebbet, a sajtószabadságot magunk vívtuk ki, magunk szereztük meg. —“ Ugyanekkor német példányokat is ezrenként osztottak szét s d. u. 3 órára a múzeum terére népgyűlés hirdettétvén, egy óra tájt a tömeg csöndesen széteszolt. Az egész oly nyugodtan folyt le, hogy a Pesti Hir-
lap szerint: „Még sétabotok is csak gyéren valának láthatók.“

Alig oszlott el a nép, Petőfi pár társával Vahot Imréhez ment s felszólította őt, hogy lapját ezután censura nélkül nyomassa. Ezt az utat valószínűleg a többi lapokhoz is megtették.

Délután már 2 óra tájt nagy csoportokban vonult a nép a múzeum terére. Mintegy 10 ezren gyűltek oda s újra ezrenként osztották szét a proclamatiót s a „Nemzeti dal“-t. Innen a városházához mentek, hogy a polgárság is fogadja el a 12 pontot. A tanács és közgyűlés már d. e. tanácskozott a pontok felett, most pedig a nép betódult a tanácskozó termekbe s nyilvános lett a gyűlés. Nyári Albert, Jókai és Petőfi szoltak a népgyűlés nevében. Legelőször Kacskovics főjegyző felelt a közgyűlés részéről, ki abból indult ki, hogy „a nép szava isten szava“ s e szerint Pest városa csatlakozik a mozgalomhoz. Holovics tanácsos bővebb tanácskozást kívánt, utána Rottenbiller Lipót, alpolgármester, szintén kijelentette a főváros csatlakozását. Klauzál Gábor hosszabb beszédben fejtve ki a csatlakozás szükségét, megkezdődtek az aláírások, legelőször Szepessy Ferencz polgármester írván a 12 pont alá nevét. Ekkor egy működő választmány kinevezését határozták el a tanácsból és polgárságból együtt s megállapodtak abban, hogy egy, a hatóságból választott küldöttség által a 12 pontot, mint Pest városa ohaját, ő felsége s az országgyűlés elé terjesztik azzal együtt, hogy az országgyűlés tétessék át Pestre. A működő választmánynak pedig

főadatává legközelebről azt tették, hogy a helytartó tanács ideiglenes s a központi könyvvizsgáló bizottság rendes elnökénél sürgessék a következő három kívánatot: a sajtószabadság hivatalos elismerését; Stancsics Mihálynak az előbbi pont értelmében való szabadonbocsátását; s végre, mert Pest városa maga képes a rendre felügyelni, a katonaság beavatkozásának megtiltását. E választmány tagjai lettek: Egressy Sámuel, Gyurkovits Máté, Irányi Dániel, Irinyi József, Kacskovics Lajos, Klauzál Gábor, Molnár György, Nyári Pál, Petőfi Sándor, Rottenbiller Leopold, Staffenberger István, Tot Gáspár, Vasvári Pál. A küldöttséget óriási néptömeg (10–15 ezer¹) kísérte föl Budára a helytartó tanácshoz $\frac{1}{2}$ 5 tájt s elfoglalván az egész épület helyiségeit, rövid tanácskozás után a helytartó tanács a kívánatokat elfogadta s az ideiglenes elnök, Zichy Ferencz, Nyárral fél hatkor megjelenvén az ablaknál, kijelentette, hogy a sajtó e percztől fogva hivatalosan is szabad; a katonaságnak meg rendeletet adott ki, hogy csak Pest városa kívánatára avatkozzék be, Stancsicsot pedig szabadon eresztette. „A rabirót diadallal hozta át a tömérdek sokaság Pestre“ — mond Petőfi, mit az akkori lapok bőven leírnak. Ekkor már 7 óra lőn s a színház-

¹ Petőfi szerint legalább 20,000.

hoz ért néptömeg azt hívén, hogy Stáncsics is bemegy s megmutatja magát a szinpadon, benyomult a színházba, hol közkívánatra Bánk-bánt adták. Erre fölbomlott az előadás s a színészek nemzeti színű kokardákkal megjelentek a szinpadon, mire a zenekar a Rákóczi-indulót harsogtatá. Ennek végével Egressy, a Petúr-bán maszkjában előrelép s kérdi, hogy vajon folytassák-e az előadást vagy inkább a Hunyady László cz. opera kedveltebb dallamait énekeljék-e? A nép a marseillaiset óhajtván hallani, ezt énekelték el, ezután Hunyadyból egy pár áriát. Erre Egressy egyszerű magyar ruhában újra elszavalta a „Nemzeti dal“-t „ritka lelkesüléssel, s annak eskütartalmu szavait a nép itt is fölemelt ujjakkal s öröm és magasztos lelkesüléstől áthatott arczczal utána dörgé, morajló szözeata hasonlítván a niagarai zuhatag kábitó hullámzajához.“¹ Erre Egressy Béni dallama szerint a Nemzeti dalt a kar el is énekelte s a közönség a szavalatot és éneket ismételtette. Ezután Fűredy egy népdalt énekelt, utána a színészek a Hymnust s a Szözeatot. Erre Jókai kinyilatkoztatván, hogy Stáncsics, betegsége miatt nem jelenhet meg, a nép a Rákóczi-induló mellett eloszlott.

Ez alatt a működő választmány 7— $\frac{1}{2}$ 11-ig tanácskozott s Petőfi

¹ Birányinál, 28. l.

nem is volt hát jelen a színházban. E gyűlésből 2 hirdetményt tett közzé a választmány márcz. 15-ről keltezve, az egyikben röviden előadatnak a történetek s a szükséges intézkedések, közöttök az is, hogy a sajtókihágások felett egy, a helytartótanács által kinevezendő bíróság fog örködni a törvény megalkotásáig s hogy a rendfentartás e választmánynak levén föladata, a pesti polg. őrséget 1500-zal fogják szaporítani. A másikban fölhívják a polgárságot, hogy a polg. őrségbe lépjen be, s hogy a rendre és csendre maga is ügyeljen föl. Az ellenzéki kör felhívására a választmány egyszersmind elhatározá, hogy márczius 16-án a sajtószabadság örmére világítást fog tartani, s a város középületeire nemzeti zászlókat tűznek ki.

Márcz. 16-án derült nap volt az előbbi napi eső után s már kora reggel fel volt zászlózva a város. Többek közt a Landerer és Heckenast nyomdán egy nagy lobogón ez állott: „Éljen a sajtószabadság!“ A működő választmány már d. e. 9 órakor újra összeült s kiegészítette magát Nádosy István, Grosz Ferencz, Borsody Endre, Emmerling Károly, Burgmann Károly, Gieszriegl József, Beliczay Imre, Müller József, Vecsey Sándor, Aul József, Ilkey Sándor, Kendelényi Károly s nyilván Petőfi indítványára, Jókai Mór és

Emődy Dániel tagokkal. E választmány intézkedései voltak e napon: az országgyűléshez és a Bécsbe küldendő választmány ki nevezése, melyhez a vár. tanácsot is hozzájárulásra szólította fel, míg a fölíratot Kaeskovics Lajos főjegyző szerkeszté; küldöttség megbízása, hogy Buda városát is csatlakozásra szólítsa fel, mit még 15-én elhatározott volt a választmány; a helytartótanács átíratának elintézése az ideiglenes sajtóbírósról; a délutáni ülésben a csatlakozó budai küldöttség fogadása; az őrsereg iránti intézkedés laktanyák szerint; 500 ifjúsági tag fölvétele az egyet. hallgatók közül az őrseregbe; a választmány kiegészítése; intézkedés, hogy a választmány néptömeg jelenléte nélkül munkálkodhassék.

Este nagyszerű világítás volt, mely alkalommal Landerer és Heckenast magyar ruhában kör-

menetben vezették körül nemzeti zászlókkal több mint 100 tagból álló nyomdaszemélyzeteket, kik kék vászonzekébe voltak öltözve piros, fehér, zöld papirsüvegekkel fejükön. A menethez mind többen csatlakoztak. Az ellenzéki kör előtt megállván, meglátták Petőfit az ablakban s szólásra hívták fel; de ő a sok beszédől kimerült s rekedt levén, röviden halálját fejezé ki a közönség éljenre s biztosítá őket, hogy ott fogják találni őt mindig a szabadság zászlója alatt. Az Emich Gusztáv könyvkereskedése fölött pedig „a kedvelt költő képe kivilágítva díszlett, mond Birányi, következő felírat- tal: szabadság, béke, egyetértés, — s noha találva nem igen volt, mindenki szive tüstént megismer- teté Petőfit.“ A fölírat egy Petőfi képe alá festett sajtón állott s mint a Pesti Hirlap mondja: „igen sok nézőt vont egybe“.

Ferenczi Zoltán.

Bankos Károly, Petőfi barátja.*

Bankos Károly, kun-szentmiklósi nyug. aljárásbíró s Petőfi- nek barátja, szül. 1821-ben Izsákon, Pestmegyében, hol atyja, kis-kunsági földbirtokos, akkor Reviczky Adám kancellár jószágainak bérlője volt. A gymnasiummet Lőcsén, a jogot Kecskeméten

végezte s három évi gyakorlat után az ügyvédi vizsgát letette. Pár év mulva Kunszentmiklós város rendezett tanácsához köz- bírónak, egyszersmind közgyám- nokká s az árvaügyek előadójává megválasztatván, e minőségben 1851. év végeig működött. A vá-

* Id. Szinyei J.: „Magy. írók élete és munkái“ megjelenendő IV. füzetéből.

rosi törvényszék visszaállításával 1867-ben ennek polgári s bűnügyi bírójává s a telekkönyvi ügyek előadójává lón megválasztva; ezen hivatalt 1871. végeig viselte. 1872-ben a kunszentmiklósi kir. járás-bírósághoz albiróvá neveztetett ki. 1888-ban, szerfelett megnehezedett hallása s szemeinek elgyengülése miatt, hivataláról leköszönt és nyugalomba vonult. — Petőfi-vel való barátságát saját szavaival írta: Vele Pesten jurátus korában ismerkedett meg és mindig őszinte kölcsönös bizodalommal vonzódtak egymáshoz, mint két rokon-gondolkozású becsületes lélek önzetlen ragaszkodással szokott viseltetni egymás iránt. Azon kevesek közé tartozott, kiket Petőfi, munkája megjelenése alkalmával, a magának csak csekély számban kikötött példányokból egygyel-egygyel meg szokott ajándékozni. Nőtlen korában Petőfi többször meglátogatta kunszentmiklósi lakásán. Később, midőn megnősült, egy-egy pár napra nejét is lehozta. Olykor jó kedvében kedvencebb költeményeit elszavalta. Nem egyszer volt tanúja rögtönözve, könnyedén szerzett kisebb költeményeinek, így a többek közt a: „Szóla kakas innen-onnan virradóra“ kezdetűnek is, melynek keletkezése a következő: Az 1845. faluzása közben a hozzá véletlen befordult költő tiszteletére a helybeli intelligencia kedélyes lakomát

rendezett. A lakoma végeztével fényes reggel, a mint B. lakására értek, ő azon mámorosan irószereket szedett elő, mit a már vetközni kezdő Petőfi észrevevén, kérdezi tőle: „Hát te még nem akarsz lefekünni?“ — „De igen — felelte — hanem előbb a történeteket röviden megfirkantom Vahotnak.“ — „Ugy, hát még én se fekszem, — szolt P. — én is irok róla in flagranti valamit.“ Így aztán az elsötétített ablakokat közakarattal kifüggyőzvé, mindketten egyszerre fogtak az íráshoz. De mennyire kellett bámúlnia, midőn P. gyorsabban kész lett amá sikerült versével, melynek czíme: „Búcsu Kun-Szentmiklóstól“, mint ő a rövidke prózai tudósítással. Petőfi hevenyészett kézírata teljesen tiszta, minden törlés és javítástól ment volt. Így hát, habár még B.-nak lett volna több közlendője is, pontot tett a levele végére és mindketten azonnal czimezvé leveleiket, a Pesti Divatlap szerkesztőségéhez küldték a postára. „No Sándor — szolt ezek után Petőfihez — ugyan csak találóan jegyezte meg rólad Vörösmarty, hogy te kalligrafiai csinnal s költői bájjal csak úgy kutyafuttában írod verseidet.“ — Bankos irodalmi működése összeesik Petőfi barátságával. Kun-Szent-Miklósról a 40-es években, sőt azután is csaknem minden tudósítás tőle származik névvel, névtelenül vagy

egy nagy pont jeggyel; így a Magyar Hirlapnak a Jászkunságból több éven át kizárólag ő volt levelezője. Miután a főtebb említett levél 1845. nyárhó 23. kelt és a Petőfi versével egyszerre jelent meg a Pesti Divatlapban, (1845. jul. 31. 18. sz.) a „Búcsu Kun-Szentmiklóstól“ cz. költemény kelte (jul. 23.) is föl van derítve. Mikor Petőfi 1848-ban követjelöltül lépett föl Kis-Kunságban és a választás napján (jun. 15.) oly csúfosan elüzték, B. lépett föl védelmére az akkori Pesti Hirlapban; (92. jun. 27.) Petőfi követjelöltségéről irván hosszú levelet, melyet a többi lapok is átvettek. Ezen választás ügyében két levelet írt Petőfi Bankoshoz, egyik máj. 25., a másik jul. 9. kelt (közöltettek: Halasy: Petőfi Reliquiák 70. l. és Vasárnapi Ujság 1890. 27. sz.). B. mint nemzetőr 1848. jul. közepén a ráczok ellen indult és Ó-Verbaszról, a jász-kun táborból küldött három levelet Petőfihez, az első jul. 26-ról, a másik aug. 2-ről kelezve, megjelentek az Életképekben

(1848. II. 6. 7. sz.), a harmadik aug. 18. érkezett Petőfi kezéhez s így aug. 27-énél előbb nem közölhette; de épen ezen számban jelent meg Vörösmartyhoz intézett verse, mely miatt Jókaival összekocczant és végkép kilépett a szerkesztésből. Utóbbi levelére válaszolva, Petőfi is intézett hozzá egy levelet aug. 18. — Bors és paprika czímmel közölt még apróságot a Pesti Divatlapban (1844. 13. sz.); azután a Villámokról és Villámhárítókról a Vasárnapi Ujságban (1862.), ugyanezen lapban jelent meg a tárogatóról írt czikke is. 1867-ig úgy a politikai, mint a szépirodalmi lapokban számos közleménye jelent meg. Írt a Márczius Tizenötödikébe is (1848.) és a Honderű elleni czikkeket is állítólag ő írta a P. Divatlapban.

Pesti Hirlap 1848. 92. sz. — Halasy: Petőfi Reliquiák 70. 71. l. — Vasárn. Ujs. 1877, 5. sz. 1890. 27. sz. — Petőfi-Muzeum 1888. 39. l. — Baróti Lajos, Baksay Sándor szives közlései és önéletrajzi adatok.

Id. Szinnyei József.

Petőfi és az 50-es évek költői.*

„Az újabb költők általában véve kétféle főirány szerint vélték minél jobban eltalálni az áhitott népies hangot: egy részök csak épen

saját egyediségét kívánta költői fénykörben felmutatni, midőn azt petőfies hegykeséggel kiékesgeté; más részök tovább ment és mind-

* Pesti Napló 1854 apr. 28-iki szám „Tájékozások újabbkori lantos költésztünk körül“ cz. értekezéséből.

azon szép dolgokat, mik rimekbe foglalhatók, bizonyos vidék szójárásaiba mártottan találá fel. Amott Tóth Kálmán, itt Szelestey László csigázták irányukat végletig, s ezért bennök láthatjuk az új iskola — ha ugyan iskolának nevezhető oly osztály, mely nem elvből, de ösztönből indul ki — legjellemzőbb képviselőit. Mellettök nem lehet megfedkezünk Tóth Endréről s Lisznyai Kálmánról; minthogy azonban ezeknek elseje a petőfies módot nem egészen, csak misanthropikus árnyékrészleteiben utánozza, a másodiknál pedig valóban költői kedély nyomára akadunk, melynek a tájjellem (itt a palócosság) csak borítékul, mintegy ürügyül szolgál: tehát ezeket nem nézhetjük oly befejezett irányképeknek, mint a feljebb nevezett kettőt, s így nekik itt csak mellékszerepet juttatunk.

Tóth Kálmán, dicséretére hozzuk fel, munkáit válogatva bocsátotta közre. Mi ugyan, hogy az igazat megvalljuk, a tett kiválogatással sem ajánlottuk volna a költőnek — az ő saját érdekében — hogy már is gyűjteményt rendezzen verseiből, mert ezek — ha tekintetbe sem vesszük azon kesernyés utóízt vagy gépszerű viszhangozást, mely bennök a Heine-Petőfi-költészet utánzásából hátramaradt — benső kien-

gesztelődés nélküli forrongások, melyeket valódi genialitas hiányában csak idő és szorgalom fejthetnek ki lelki egységre, de melyekből szerencsés tárgyak s egy-egy költői gondolat mellett is nem alakíthatna szerencsés egészetek.

~ Az elmondottuk hiányokhoz hozzájárul azon körülmény, mely Tóth Kálmánt a feljebb érintett balirányok egyikének fő képviselőjévé teszi, s melyet petőfieskedésnek nevezünk el. Messze vezetne bennünket, ha e modort részletenként akarnók Tóth Kálmán verseiben kimutogatni; annyit azonban el kell mondanunk, hogy az nem csupán a felvett tárgyak kivétel körül, de magoknak a tárgyaknak, a vers alapjául szolgáló gondolatoknak megválasztásában is előtűnik. Mintha költeményei fordítások volnának Petőfi után magyarból magyarra, vagy némi tekintetben komoly paródiák, ellen és mellékképek az ő költeményeihez. Tárgy és hang annak utánzata, s az író egész az untatásig belekényszeríti magát mestere költői egyediségének hangulatába. Becsvágy és hogykeség, olvadó szerelem, visszapillantások a családi életbe, düh a kritikusok ellen, alföldi tájképek, a pusztá, korhelyélet, elbizott kifakadások, kétségbeesés az élet felett, sat., még egyes darabok

alapgondolata is — habár öntudatlanul — Petőfitől van merítve. Eredetiségét egyes fordulatokban tanúsítja, s tán idővel önállóvá fog fejlődni; de szünjék meg a naivságot mesterkélve előhozni, hogy úgy mondjuk, csinálni, s a képeket — minden belső jelenték nélkül — csak mint képeket egymásra halmozni. Reméljük, adatni fog még alkalom, ez érdekes utánzati modort egyes darabok párhuzamosításában részletenként

felmutatnunk. Vajjon a Heine és Béranger iránti rokonszenv nem szintén Petőfitől van-e öröklőve? — Csak az elbeszélő költeményekben, de itt sem mindenütt, látszik a szerző elereszteti kalauza kezét s némileg önállóbban haladni; de valljuk meg, hogy az elbeszélésben sokkal gyengébb, mind összeállításra, mind kifejezésre nézve, a szerző, kinek költői tehetsége utoljára is a lyrában jelentkezik.⁴

Közli: *Csernátoni Gy.*

Adatok Petőfi követjelöltségéhez 1848-ban.

(Első közlemény.)

I.

A »Márcziustizenötödikének« vezérczikke Petőfi érdekében (1848. 69. sz. jun. 3. 275. l.):

Pest június 3.

Az ifju nemzeti pártnak örvendetes tudósítást hozunk.

Petőfi Sándor Magyarország legnépszerűbb költője a közelgő követválasztásokon mint követjelölt fog fellépni.

Azt hogy hol, kérdeni sem kell az olvasónak.

Hol másutt, mint hol az alföld sík mint tenger, ott terem a magyar ember!

Közepette, a legderékabb és legeredetibb népnek, hol e szép faj romlatlanul és teljes erőben századok óta él; kik között az idegen korcs elemnek fonnyasztó lelke soha erőt nem vehetett, ott a Tisza és Duna közti téreken a sárga kalászkokban gazdag kun helyeken ott fog ő fellépni.

Petőfi követi székét, ott keresi, hová őt lelkének és szívének minden hajlami vezérlik, a hol született, boldog gyermekkorát tölté, s a hol mint prophetailag megéneklé, eltemetténi is akar.

Ott akar képviselő lenni, hol még az ég, és a föld is az ő keble poesisének megtestesült képe.

Hol a mezők határtalanok, a lég tiszta s kék, s csak olykor mutatkozik a láthatár mélyében, a költők szebb hazájából megjelenő tünemény a déli báb, ott hol nagy nyugalmas és komoly városok tornyai fehérlenek a legdusabb termésű mezők közepén, — hol a nép teljesen tudja szabadságát érezni, — hol a szabadságot pusztáinak szeleitől tanulja.

Petőfi a kis kunság eredeti, derék, becsületés, jószívű, egyeneslelkű: azonban büszke és lelkes népének akar követete lenni.

Mi sokkal gyengébbnek és hatály-

talánabbnak hisszük szavainkat mint sem Petőfit a választóknak hosszasan akarnók ajánlani.

Egyet azonban mondhatunk.

Ha a nép, kik között Petőfi meg fog jelenni olyan követet kíván, ki hazáját legalább is annyira tudja szeretni mint a többi magyar mindössze véve: válasszák meg őt.

Ha a nép olyan követet kíván, kinek lelke tükrén az önérdék daemonának még párája sem látszik: válasszák meg őt.

Ha a nép olyan hív követet kíván, ki őket úgy képviselje, mint ha midőn ő szól vele egyszersmind, minden igaz magyar együtt beszéljen, akkor válasszák meg őt.

Ifju költőnk e napokban az érdeklett helyekre le fog menni.

Meg vagyunk győződve, hogy a lelkes ifjuság körötte össze fog gyülekezni és őt gyámolítandják.

Ajánlásra nincs szükség, nincs a magyar ember közt egy sem, ki az ő nevét ne ismerné ki ne tudna Petőfitől legalább egy dalt olyat, mellynek szépségben bárhol párja volna.

Petőfi a Kunságon az ifju pártra s a tisztán népies elemre fog támaszkodni.

Meg vagyunk győződve, hogy e fellépésnek kívánt sükere meg lesz.

Tudjuk ugyan, hogy lesznek, kik őt szeretnék a választáson megbuktatni, de ez semmi, ilyeneknek is kell lenni.

Kell, hogy legyen, kiken a jóra való emberek nevetessenek. Az ördögbe az a sok lelkesedés és éljenzés közben jól fog esni egy kis mulatság.

Lesz ott is egy párt: Mert mind a mellett, hogy Kis Kunság a magyar Kanaan mégis cseppent oda is egy

pár keserves ember, de kik ezután ott már nem sokat fognak nyomni a latban.

Ezen emberek majd fognak különöket beszélni. Gyönyörű dolgokat! olyanokat, mellyeket az újságírók megvonnának szívesen pénzért is, csak hogy aztán azt kinyomtatván, az által olvasóiknak egy kis jó mulatságot szerezzenek....

Lesz ott is egy pár ilyen drága tulipán.

Majd lesz ezeknek is valakijök kire szemet vetettek.

Áh, képzeljük minő izlésök lehet. Meg verte az isten azt az izlést.

Aligha nem valami tanácsbeli, kinek tán hasa száz egy arasz területi, szakálából a zsidó kitömné egy párnazsákot.

Ezeknek olyan ember kell, ki a bölcseséget a város köztjából legalább negyvenkilencz esztendeje szívja — kinek oly kemény tekintetű pofája van, hogy a gyermekek sirva fakadjanak, ha rájök találnak nézni.

Aztán majd fognak ezen emberek szép beszédeket tartani. Mi részünkről, ha isten megsegít a mennyire csekély tehetségünk engedni fogja, megpróbálándjuk ezen beszédeket egy kissé kipoetázni! —

Szinte képzelni lehet, hogy ezen emberek Petőfinek azt fogják hibául tulajdonítani, a miért most ő, a nemzet kedvence lett.

Azt fogják mondani. Versíró nem való követnek.

De ugyan miért valók ők követnek? Mi érdemük van?

Tudják e minő fán terem az alkotmány?

Már volt szerencsénk egy ilyen féltáblabiróból követnek felcserepedni akaró gömbölyűséggel beszélni.

Mondhatjuk csodálatos fogalmakat tanultunk a parlamentaris kormány lelkéről. Azon emberek szerint a minster elnök csak arra való, hogy a követeket ebédekre hívassa, a közlekedési minster forspontot rendel a követnek, ha ő urassága megúván magát a városban, haza rándul, a finantzminister kifizeti a diurnumot, a nevelés minster instructor lesz a követek urficskái mellett. — A Bécsben lakó minster pedig majd szerez a királynál, követek számára hivatalt, donációt, czimket, rendekét s más afféléket.

Kun-Szent-Miklós, Szabad-Szállás, Laczháza stb. fogadjátok vendégeket szivesen. —

Éljen Petőfi!

II.

Ezt követte Petőfi nyílt levele »A kis-kúnokhoz«, mely megjelent először a »Nemerész«-ben, aztán a »Koszorú«-ban 1881. VI. k. 269. — 274. l. és Barótinál »Pet. újabb reliqu.« 8. — 13. l. E »proclatio«-t, mint Petőfi nevezi, nyomtatásban osztotta szét a követválasztás érdekében tett első kis-kúnási útja alkalmával, mely 1848. jun. 3. — 8-dika közt történt. Ezt itt nem közöljük újra.

III.

Erre következett levele a bukásról, mely megjelent a »Március tizenötödiké«-ben (1848. 82. sz. jun. 19.) úgy, a mint Petőfi valóban fogalmazta s meg a »Pesti Hirlap«-ban (87. sz. jun. 21. 573. l.), de mérsékelve az erős kitételekben és számos kihagyással, melyekbe egyébaránt, hihetőleg Petőfi is beleegyezett, mert ekkor már Pesten volt. Gyulai a »Vegyes művek«-ben (III. k. 183. l.) ez utóbbit közölte, de az akkori tekintetekből (1863.) még mindig némi kihagyásokkal. Épen ezért mi adjuk és pedig teljesen.

Kun-Szent-Miklós, jun. 15. 1848.

Eljött az idő, midőn nemzetté lett a nép, s ő választja képviselőit az országgyűlésre, nem pedig a nemesség. Kaptam az alkalmon; hogy a ki eddig az irodalomban képviseltem a népet, képviseljem most az országgyűlésen is... ki ismerné jobban szükségéit, mint én? ki védelmezné lelkesedettebben jogait, mint én? hiszen a nép az én vallásom, istenem!

Lejöttem szülőföldemre Kis-Kun-ságba, proclamatiot osztottam szét a nép között, azt az egész kerület választóinak nem- kaputos része lelkesedéssel fogadta, s egy hangon azt beszélték, hogy engem választanak követnek. Néhány napra fölrándultam Pestre, s mire ismét visszajöttem, oly borzasztó hírek kerengtek fölőlem, millyek csak a legelvetemedettebb gonosztevőt illetik. Kik terjesztették ezen híreket? természetesen a kaputosok. Mindazáltal a szentmiklósi nép látni és hallani kívánt, hozzám jöttek deputatióban vagy két százan. — Elmentem velők a városházához, s bejelentettem a tanácsnak, hogy népgyűlést fogok tartani. Rám röffent a berzenkedő sül-disznó-csoport, s el akarták tiltani föllépésemet. Nem engedtem. Végre beleegyeztek olyl föltét alatt, ha minden következményért magamra vállalom a felelősséget, s ha tartandó beszédemet előlegesen bemutatom nekik írásban. Az első föltételt elfogadtam, a másikat nem fogadtam el két okból, először mert magam sem tudtam még, mit fogok beszélni, másodsor mert, ha előre készítettem volna is beszédemet, nem azért töröltük el márczius 15-kén a censurát, hogy munkámat egy kupak-tanács vizsgálata alá bocsássam. Azt kérdezte a bíró, egy nagyreményű fiatal mákvirág a kaputosok fájából, hogy miről fogok hát beszélni? mondám: a

követválasztásról s azon rágalmakról, melyeket távollétemben rám kentek. Iszonyun fölfortyant, hogy a követválasztásról szónokolhatok, de birói minden hatalmával tiltja, magamat a vádak alól mentenem. Oh bírók példányképe! ellenem minden aljasságot hagyott terjeszteni s terjesztett ő maga is, és tölem eltiltja, hogy ne merjem igazolni magamat! és ez ott történt a városházban, az igazság templomában! igazság istenasszonya, miért tartod merev kézzel azt a kardot, miért nem vágod le vele ha a fejét nem is, legalább orrát és fülét?

Kiálltam a városház elé, s beszéltem az összegyűlt néphez a követválasztásról, és hallgattam a rám sújtott vádakról, nem a birói parancs következtében, hanem láttam a nép arczáról, hogy ha emlitem is rágalmazóimat (kik a városház egyik ablakából néztek) azonnal berontanak, s szétszaggatják őket, mint a rosz bankókat.

Még mikor a városház teremében értekeztem az érdemes tanáccsal, véletlenül megcsördült oldalamon a kard, erre a nép ott kinn elkiáltja: „baj van, Petőfit bántják!“ s betódultak, és csak akkor csillapodtak le, midőn meggyőződtek, hogy nem akartak bántani. Elvégezvén dolgomat a tanácssal, a nép harsogó éljenzés közt kísért ki, s a mint később megtudtam: mig beszéltem, közülök többen kinyitott bicskákkal álltak körülöm... azt hallották, hogy, a mint ők nevezik a kaputosokat, a farizeusok le akarnak engem beszédem közben rántani... el voltak határozva, hogy a ki hozzám nyul, irgalmatlanul legyilkolják. Szerencséjökre mőczczanni sem mertek, a népgyűlés a legnagyobb renddel oszolt szét, s az egész város köznépe mellém esküdt és azóta tántorithatlan hivem e mai napig.

Délután átrándultam Szabadszállásra egy kis körülnézés végett. Egy tanácsbelitől magától hallottam, hogy a nép csaknem kivétel nélkül részemen van, valamint a laczháziak és fülöp-szállásiak is.

Nyugottan mentem vissza Szent-Miklósrá, semmi kétségem nem lévén többé felőle, hogy én leszek a követ. Isten látja lelkemet, miért örültem a megnyerendő követségnek: dicsvágyból és haszonlesésből, vagy egyedül azért, hogy a nép boldogságaért és jogaiért küzdjek?

Mire visszatértem Szent-Miklósrá, a dicső kaputosok újra szaporiták az ócsárlásokat, rágalmakat, hazugságokat ellenem, többek között, hogy az én délelőtti beszédemet egy ujságból lop-tam, hogy most délután Szabadszállásba be sem eresztettek, hanem a város végéről visszakergettek stb. stb. —

Tegnapelőtt délután egy barátomhoz, kinél itt szállva vagyok, egy levél érkezett a szabadszállási várospecséttel s „Szabadszállás városa bírái“ aláírással. Ez becsületére válnék a legutolsó kanásznak, a legelső jezsuitának és Metternichnek. Tartalma többek között: „Ezen fenyegető veszélyt a fanaticus izgató Petőfinek követünkül magát feltolni akaró erénytelensége (???) okozá, kinek nálunk is voltak ugyan néhány követői, kik elámitatva lévén, nem tudták, hogy milly viperafajt akartak keblökbe rejteni; de hála a nemzetek nemtőjének, ezen polgárok felvilágosodva átlátták, sőt elismerni készek, balvéleményeikből könnyen lehető végveszélyét kedves nemzetünknek. Petőfi egy polgártársunk azon kérdésére, hogy mikor leend már béke honunkban, azt felelé, hogy soha sem, mig ezen ország vissza nem száll azokra, kiké volt? t. i. a tótokra; — ebből átláthatni, hogy milly veszélyes lenne

egy illy alacsonjellmü egyént több jeles hazafiak mellőztével személyünk országos képviselőjeül küldeni követnek, kiról fölteszi már minden polgár, hogy bennünket kész lenne eladni a legcsekélyebb árért. — Illyetén állásában a dolgoknak, ma nálunk közgyűlés tartatván, elhatároztatott, hogy tisztelt polgártársunk által tudtára adni kívánjuk Petőfinak, hogy ha személyes bátorsága és élete kedves, igen jól tenné, ha a jövő nemzeti gyűlésre menő követ választására a jövő csőtörtökön köztünk meg nem jelenik, mert a nép ingerült s nem állhatunk jót, méltó haragja fölgerjedésiben lehető düheért, stb. — Barátom, kihez e levél intézve volt, átadta ezt nekem. Azt gondoltam, hogy e terroristicus levéllel csak el akarnak engem onnan ijesztetni, de elhatároztam, hogy ha igazán akár-milyen ingerült is a nép ellenem, a rám árasztott becstelen rágalmak következtében meg fogok a választáson jelenni, s az ingerülteket fölvilágosítom és lecsillapítom... de ha ezt el nem érném is, ott leszek csak azért is, nehogy párthiveim méltó boszankodással azt mondják, hogy elhagytam őket, kik olly tántorithatlanul ragaszkodtak hozzám. Tegnap este felé átmentem Szabadszállásra. Egy ismerősömhöz szálltam. Midőn ott megláttak, az egész háznép iszonyu rémületbe esett, alig voltak képesek ennyit mondani:

— Az istenért távozzék el tüstént, ebben a szempillantásban, mert mindjárt agyon verik. Tegnapelőtt majd éjfélig tartottak népgyűlést ön ellen a kaputosok, s a népet felbószították. A pap, kinek fia akar követ lenni, azt mondta: mihelyt bejön ön a városba, azonnal félre vereti a harangokat. Távozzék, ha élete kedves!

Egy rokonom lélekszakadva futott hozzám, s ugyanezeket beszélte, s én

már hajlandó voltam a visszafordulásra, nem a magam személyét féltve, hanem feleségemet, ki velem volt. Gondolám, hogy agyon csak nem vernek, még bántani sem fognak, azt hiszem, de tudja isten, milyen scandalosus jelenet történik, s hogy lássa, hogy hallgassa azt végig feleségem? Mondám neki, hogy menjünk vissza, de ő határozottan azt felelte, hogy nem megyünk, itt fogunk maradni, itt kell maradnunk; ha agyon akarnak bennünket verni, jól van, verjenek agyon, hanem azt ne mondhassa senki, hogy te hátráltál. —

Igy szólt feleségem, s én bele egyeztem, hogy maradunk, sőt azonnal fölmentem a városházához. Ott nagyon meghökkentek váratlan, ingyen sem remélt megjelenésemen. Leesett az álla valamennyinek. A főjegyző, ki egyetlen jó emberem a kaputosok között Szabadszálláson, elbeszélte az ellenem tartott népgyűlést, mellyben őt az érdemes tanács arra akarta erővel kényszeríteni, hogy engem hivatalosan rágalmazzon, becstelenítsen, mire ő mint becsületes ember természetesen rá nem állt. Néhány jelenlevő kaputos siheder szörnyűkép mentegetőzött, hogy ők soha sem támadták meg jellememet, hanem csak elveimet. Oh ti... tudjátok is ti, mi az a jellem, mi az az elv! —

A mint este felé visszamentem szállásomra, számos gazda emberrel találkoztam, kik mindnyájan nyájasan köszöntek. No, mondok, hiszen minden jól van, az urak megszeppentek, a nép szívesen lát! Éjjel mintegy tíz óra felé muzsikaszó és kurjongatás keltett föl álmomból. A pap fiát éltették, mint követet. Kinéztem, ott kinn a ház népe mondja, hogy az egész várost itatja a pap. Miután látták az alávalók, a becstelenek, hogy semmi rágalommal, semmi gyalázzal el nem hódíthatják tö-

Jem az embereket, a végsőre vetemedtek, bórral és pálinkával vették el a szegény szánakozásra méltó nép eszét, hogy én ellenem; és így önnön maga ellen forduljon! Az ivás és ordítózás egész éjjel tartott.

Másnap korán reggel fölmentem a városházához, hogy ott bevárjam a vidékieket, s ha mindnyájan együtt lesznek, a választás előtt igazoljam magamat a rám dobált vádak ellen. Néhány perczig állhattam ott magamban, midőn mellettem e szót hallom „szemtelen.“ Oda pillantok, ki szolt? — hát egy tisztéletreméltó individuum, ki fiatal korában az apámtól egyszer negyven bankó forintot kért kölcsön, adott is neki. Később tudta meg az apám, hogy a jó madár saját apjától puskát, pisztolyt és lovat lopott s elugrott pusztai betyárnak. . . . Egy ideig betyárkodott, azután elfogták, s utóbb szabadszállási bíró lett, és ettől fogva nem a szomszéd határokat, hanem csak születése városát lopta. Ez az ember, ha ugyan embernek lehet mondani, mondta nagy részegen mellettem, hogy „szemtelen.“ Meg se gondoltam, hogy rólam beszél, s a mint feléje fordulok, azt mondja: „igen, igen, szemtelen! mit szemtelenkedik itt?“

Oda léptem hozzá, s így szólék:

— Kérem az urat, válogassa meg a szavakat.

— Nem válogatom meg a szavakat, felelt a részeg pimasz, hogy mer az ur itt szemtelenkedni?

— Még egyszer ismétlem, szólék, válogassa meg a szavakat!

Mire ezt kimondtam, azt vettem észre, hogy körülött egy egész dühöngő részeg csorda. A jel meg volt adva, mindenholnan tódultak felém, s több mint száz torok bögte körülöttem:

— Ez a hazaáruló, ez az akasztófá-

ravaló muszka spion, a ki el akarja adni az országot; szaggasd szét, üsd agyon!

— Megálljatok, polgárok, kiálték, hagyjatok szólni, hadd igazoljam magamat!

— Nem hagyjuk szólni, agyon ütjük! így üvöltöttek iszonyu szidalmak, piszkolások, káromkodások között. Ekkor már a kapu alá toltak; látván, hogy szóhoz nem jutok, kérdém, hol a bíró?

— Én vagyok, mit akar? szolt mellettem egy vén ember.

— Bíró uram, mondtam, felelős lesz érte, ha bántanak!

— A leszek, ha lehet, válaszolt a bíró; jöjön hát föl. —

Fölkisért az emeletbe. Ott találkoztam a követválasztási bizottmány elnökeivel, egy kicsapott notáriussal, ki a népgyűlésen azt nyilatkoztatta, hogyha a nép agyon nem ver, ő fog agyonlőni.

— Ugyan minek jött ide, hogy mert ide jönni? szolt ez, miután a nép ugy föl van ingerülve ön ellen?

— Ki ingerelte föl? én-e vagy önök? feleltem; egyébiránt ez nem kérdés, csak annyit mondok, hogy ön és a bíró felelősek értem.

— Ha ebben a pillanatban el nem takarodik ön a városból, felelt a kicsapott notárius, mi nem kezeskedünk életeért!

— Így tehát nincs mit tennem, szólék, mint távoznom, de arra ügyeljenek, hogy ne csak személyemet ne bántsák, de még csak ne is insultáljanak. Valóban gyönyörű! így értelmézik önök a szabadságot? így gyalázzák meg önök saját városukat, mellynek neve Szabadszállás!

— Az a szabadság, felelt a követválasztási bizottmány elnöke, a kicsapott

notárius, az a szabadság, hogy a ki nem tetszik a népnek, azt kikergetik a városból.

Ezalatt feljött a vén pap is, ki fia érdekében, huszonnégy akó borral prédikáltatott az éjjel a népnek, s biztatott, hogy ne féljek, nem fognak bántani, csak távozzam.

— Ne féljek? szólék, hát jöttem volna-e ide, ha félnék!

Lekisértek az udvarra, a városház előtt még mindig ordított a részeg csorda. Fegyveres nemzetőrök álltak elő, és körülvettek.

— De így gyalog csak nem utazhatom el, mondám, be kell várnom, míg kocsim megérkezik Szent-Miklósról.

— Addig nem várhatunk, szólt a kicsapott notárius, mindjárt indulnia kell önnek, tovább nem tartóztathatjuk a népet. Majd szerzünk mi kocsit.... épen ott áll egy készen.... hajts utánunk kocsis!

S mentem a város végéig, hol szállva voltam, gyalog, fegyveres nemzetőröktől körülvéve; csak az hiányzott, hogy kezemet hátra nem kötötték.

Fölrakták holminat, fölültem feleségemmel s indultunk Szent-Miklórsra. Már jó darabig mentünk, midőn rákiáltok a kocsisra:

— Hová megyünk, hisz ez nem a szent-miklósi ut!

— De biz az, uram, felelt a kocsis, de nem az országut, majd ott a bősztöri csárdánál rátérünk.

— Hát miért nem megyünk az országuton?

— Megparancsolták, hogy ne azon vigyem az urat. —

Én elhallgattam, meg nem foghátván, miért történt ez? mikor már jó messze haladtunk, véletlenül az országut felé pillantottam, s láttam nagy

távolban az én zászlómmal a szentmiklósi és laczházi kocsikat, mellyek mind az én embereimet vitték. Ekkor világosodtam fel... így játszottak ki, hogy embereimmel ne találkozzam. Irítóztató dühhel érttem haza. Dél felé visszajöttek a szentmiklósiak és laczháziak hasonló dühhel, s ők beszélték el, mi történt velök.

Már mikor Szabadszállás felé mentek, a bősztöri csárdánál egy ember fogadta őket a pap fiának nevében:

— A ki nem Petőfi, ide jöjjön és egyék igyék, a ki pedig Petőfi, be ne menjen Szabadszállásra, mert mind agyon verik!

Embereim közül egyetlen egy sem tántorodott el, se a csábításra, se az ijesztésre. Szabadszálláshoz érván, a város végén azzal fogadták őket a helybeliek, hogy Petőfi már eltávozott, ő maga kérte a tanácsot összetett kezekkel, hogy csak vitessék el őt, de azért be ne vigyék azt a zászlót, mellyen Petőfi neve van, mert mihelyt egy lépést tesznek vele, végök van. Barátom, kinél szállva vagyok, többed magával bement a városházhoz, kitudakolni a dolog mibenlétét. A mint nevemet említette, rá kiáltottak, hogy ki ne mondja nevémet, mert halál fia lesz.

Hirtelen zaj támad, hogy a város végén összeütköztek a helybeliek és a szentmiklósiak. Erre a bentlevő szentmiklósiak kifutottak társaik védelmére, de a hir szerencsére csak koholmány volt. Tanácskoztak, mit tegyenek, bemenjenek-e vagy sem? az oda valók föl voltak fegyverkezve puskákkal, kardokkal, sőt kaszákkal és vasvillákkal is. Jött egy deputatio a városházról, melly azt állította, hogy nincsenek felfegyverkezve; jött másik deputatio, melly azt mondta, hogy bemehetnek bizton, mert már lerakták a fegyvert. — E nyilatkozattal elis-

mérték, hogy csakugyan fel voltak fegyverkezve, s az én embereim, kikenél még bot sem volt, azt mondván, hogy a mint letették, föl is vehetik ismét a fegyvereket, visszafordultak, de azon szándékkal, hogy ha engem még utolérnek, vissza visznek magokkal a választásra, ha mindnyájokat lelövöldözik és agyonverik is. — Szerencsére csak itt Szent-Miklóson találtak már velem, hol csendre és rendre intettem őket, azzal biztatván, hogy a törvény majd elégtételt ad nekik, a miben nem kételkedem.

Szabadszálláson egy hanggal, szavazás nélkül kikialtották követnek a pap fiát, egy gögös és buta embert, ki azon felül Szluha teremtménye . . .

Ekkép ment végbe a követválasztás. Nem hamisítottam egy tényt sem, de csak egy szót sem, isten engem úgy segéljen ezen és a más világon!

Es azok, kik így ellenem lázították a népet, örökké azt beszélték, hogy én lázítottam, én vagyok a lázító . . . Hah, ha lázítottam volna, azóta a szentmiklósi és szabadszállási kaputosok csontjai szétszórva hevernének, és rajtok a kutyák rágódnának. Ez csak egy két szómba került volna, de én voltam, a ki mindig csillapítottam, rendre intetem a népet, én gátoltam meg az összeütközéseket.

Soha sem ostromolta szemtelenebbül a becsületességet és igazságot a gazemberség, mint ezen esetben. Azzal kezdték, hogy gyűlölték tegyenek a nép előtt, nyomtatott proclamatium által, mit tolakodásnak magyaráztak. Ezzel nem boldogulván, azt hozták föl, hogy republicánus vagyok. „Soh' se bánjuk mi, ha republicánus is,” felelt a nép, „hadd legyen, azért követünk lesz.” — „Ez azon ember, szólták a farizeusok, ki ellensége a ministeriumnak és a királynak!” erre a nép így

válaszolt: „nem bánjuk mi, akárkinek az ellensége, de minékünk barátunk, azért követ lesz. A ministerek és a király nagy urak, lesz elég barátjuk az országgyűlésen; nekünk pedig vagy lesz vagy sem.” Midőn az effélék sem használtak, kezdtek becsteleníteni, hogy én olyan ember vagyok, kinek már Pesten nem is szabad szólania, kit Pestről kiltottak, kinek megbuktatását, bezáratását, agyonveretését jó szívvvel fogja venni a ministerium, és az egész nemzet, s hogy én az illirnek, oroszoknak és ki tudja kinek el akarom adni az országot, s minthogy még ezen gyalázatosságok által sem hitték biztosnak győzedelmüket, az utolsó éjjel leitaták a népet, s a részeg tömeggel erőszakosan buktattak meg. — Hogy nevezzem ezt az eljárást? erre egy új szót kellene feltalálni, mert az ördögi gonoszság ehhez képest krisztusi erény!

Ti néhány becsületes kaputos emberek, kik a magatok veszélyeztetésével is pártomon, és így a nép pártján voltatok, fölirtam neveiteket, s nem fogom elfeledni. De fölirtam a ti neveiteket is, ti nem tudom mi csodák, kik ellenségeim, és így a nép ellenségei voltatok, s csak annyit mondom nektek, hogy két szót tanultam Erdélyben az oláhoktól, ez a két szó: „czine mintye!”

És ennek ma kellett történnie, hogy engem, mint orosz spiont, mint hazárulót, agyon akart venni a magyar nép, ma június 15-kén . . . ma három hónapja, hogy martius 15-dike volt, midőn első valék azok közt, kik a magyar nép szabadságáért szót emeltek, sikra szálltak! — De én azért nem a népet kárhoztatom, hanem ámitóit, félrevezetőit, kiket egykor törvény és isten egyaránt meglakoltat . . . a nép én előttem szent, annyival inkább szent, mert gyöngé, mint az asszony.

s mint a gyermek. — Dicsértessék a nép neve most és mind örökké !*)

Petőfi Sándor.

*) Kérem minden becsületeselvi szerkesztőtársamat, hogy e cikket lapjában közölni sziveskedjék.

Petőfi Sándor.

Erre a Márcz. tizenötödike ezt jegyezte meg (83. sz. jun. 20. 331. l.): „— Petőfi barátunk, tegnapi számunkban közrebocsátott nyilatkozata felvételére, minden becsületeselvi hírlapot felhívott. Ez legkiáltóbb megczafolása azon hirnek, mintha az érintett nyi-

latkozat közelebből a Budapesti (quo usque tandem?) Híradóban is meg fogna jelenni.“

E cikkhez még csak azt jegyezzük meg, hogy közölte az «Életképek» is (1848. I. 824. l. 28. sz. jun. 25.). Ez csak pár szó enyhítésével tér el az általunk közölttől s ezt pár rosszúl szedett vagy kihagyott hely megjavításában használtuk is. Megjelent még a «Jelenkor»-ban is (jun. 25. és 27-én a 74—75. szám), de a Pesti Hírlap nyomán.

Közli: *Ferenczi Zoltán.*

Petőfi.*

Mai számunkhoz e legnépszerűbb költőnk arczképe van mellékelve. Petőfi Sándor a márcziusi eseményekben mint oly férfi tünteté ki magát, kinek hazája politikai sorsa lángoló hévvel szíven fekszik, s ki annak javát nem csak kobzával, hanem kardjával is kész előmozdítani. — Petőfi ez utóbbi időkben többször lépett föl, mint szónok. Velős rövidség s metsző él jelölik beszédeit, melyek megannyi villámok politi-

tikánk viharnehéz egéről, s melyek mindig találnak, s a népet leglángolóbb lelkesedésre gyűjtják. Petőfi tökéletes demokratikus jellem; erő, nyíltság és szilárdság teszik fővonásait. Rendíthetlen becsületesség legfényeseb erénye. — Munkái nemzetiségünk bélyegét viselik magukon, azok kedves kincse a nemzetnek, és mindig azok is fognak maradni.

Közli: *F. Z.*

Czélzások és vonatkozások Petőfire az 50 es évek lapjaiban.

V.

A Pesti Napló 1851-iki folyamából: ... (Klausz kisasszony)

„Eljátszott darabjai egyike: „egy nyáréj Norvégiában“ Willmørs-től, pillanatnyira az emlé-

* E rövid jellemzés a „Reform“-ban jelent meg (1848. 3. sz. ápr. 13. 22. l.) A megelőző számban (2. sz. 16. l. ápr. 9.) e pár sorban jelentik a szerkesztők, Nádasckay és Zerffi, hogy ezt az arczképet adják: „** Jövő számunk mellett a népszerű költő és szabadsághajnok Petőfi Sándor pompás arczképét adandjuk.“ Mekkora változása ez az időknek, de még inkább az embereknek, hogy Petőfi e nagy ellenségei s kivált Zerffi most oly meleg és buzgó Petőfi-barátok lettek.

kek tündérországaiba varázsolt. Hallám én e művet, nem csupán magától Willmerstől, de hallám azt negyedfél évvel ezelőtt Szatmár-Németiben, egy kis vendégszíves magyar házban, egy lelkes magyar hölgytől, a ki ezenkívül hasonlíthatlanul adja vissza zongorán nemzeti népdalainkat. Boldog idők voltak azok! Petőfi Sándor is ama tájon járt akkoron, ő élt és énekelt! Énekelt és szeretett, és viszontszerettetett... Igen, és ő is hallgatá velem a „norvégiai nyárájt“ és egy költeményben megéneklé a ház kedves szőke gyermekét... Ime a sors szétszórt bennünket! vajjon a költő jóslata teljesült-e a szőke gyermeknél?...“

(P. N. mart. 11. 302. szám. Patoki M. „Párisi fecsegések.“ I-ből.)

A Pesti Napló 1852-iki folyamából:

... „Nálunk jelenleg a főnebb említett okból a lyrai költészet műveltetik, vagy inkább betű értelemben — üzetik. Ebben önállóságra vergődni legkönnyebb és legnehezebb is. Legkönnyebb azért, mivel a költészeti mezők közül egy sem oly téres, mint a lyrai; legnehezebb azért, mivel a lelkes és lelketlen troubadourok valamennyien e mezőre csődülvén, mindnyájan egy csárdában dúdolnak. De azért a valódi láng-

elme a mondott körülmények dacára is felüti fejét és meggyőzi a szemlélőket önálló, teremtő eréről. Megmutatta ezt a mi nagy népköltőnk, Petőfi, ki mind a mellett, hogy rendkívüli természeti lángelme volt, mégis belátta, hogy a műiskola a lángelmének sem árt, és kivált a forradalom előtti utolsó években ugyancsak tanult.“

(P. N. jul. 14. 703. szám. „Nemzeti költészetünk jelen állapotaival“ (L. A.) cz. czikk II-ből.)

... „Ott voltam a szilvási vi-galmon, hol Duzsi hegedűje megkérdezte a szíveket, hogy ismerik-e azt a dalt, melyben egy tenger fájdalom egy tenger örömmel van csatában — mely így hangzik: —

„Nem jó csillag lett volna én belőlem;
Nem maradnék én odafent az égen.
Minek nekem az a fényes mennyország?
Leszállnék én kedves rózsám te-hozzád.“

(P. N. mart. 19. 609. szám. Vidéki élet. Somogy, mart. 5. cz. levélből.)

(Moore Tamás „Irish Melodies“ (ir-dallamok) cz. költeményeiről.)
„Újabb időben magyar költőink is kezdék azokat olvasgatni, tanulmányozni, s bizonyosan nem minden süker nélkül. Költői ala-

kitást, gondolatlajességet láthatni e dalokban mindenütt; üres képeket, czifra szavakat — melyekben mi annyira bővelkedünk — sehol. Petőfitől igen sikerült fordítását ismerjük, az „Oh blame not the Bard“ czimű dalnak.“

(P. N. april 1. 619. sz. A Pesti Napló Műtárában „Moore Tamás“ czimű czikkből.)

... „Miért ne írának a népies rhythmusu dalon kívül kedves ömledezésű elegiát is, fenséges ódát, csattanó epigrammot, kellemmel szökő-jambust, és méltósággal lejtő trochaust? Költőink e két utóbbit, mely pedig épen oly görög szchéma, mint az elvetett elegia vagy óda, öntudatlan következetlenséggel művelik, de nagyon kevés van, kinél azt mondhatnók, hogy köszönet van benne. A gondatlanság, izléshiány, szóval a bevégzetlenség annyira bélyegez legtöbb új művet, hogy a műértő az író urat, vagy tanodába hajtani, vagy a Helikonról végkép lerudalni ohajtáná.

A rhythmusnak főnebb érintett második nemét csak művészi tökélyü mérték és rímetet eszközölheti. A ki megolvassa Petőfi Tündér álmát és Alföldét, az látni fogja a különbséget, mely nemzeti költészetünk rhythmusának általam főnebb magyarózott két neme közt található.“ . . .

(P. N. jul. 21. 709. szám. Nemzeti költészetünk jelen állapotairól (L. A.) cz. czikk III-ből.)

... „— Petőfi költeménye „Czakó temetésén“ mint egy bánatos geniusz, legszebb emlékszobor és engesztelő áldozat gyanánt emelkedik a költő elhagyott sirján.“ —

„Thália versbokrétája végül egy gyémánt kapocszal van egybefűzve, Petőfinék „Siromra virágokat!“ czimű gyöngéd szépségű dalával, melyben a költő, ki az imént Czakó történetén önté ki bánatát, most már végrendeletet tesz maga iránt, és sirjára köszobor helyett virágokat ohajt. — Maga a természet fogja oda ültetni halából hűfia iránt.“

(Pesti Napló. 1852. dec. 23. 838. szám. A Pesti Napló Műtárában „Magyar Thália. Játékszini Almanach 1853-ra. Alapítá s szerkeszti Vahot Imre. Első évi folyamának bírálatából.)

A Pesti Napló 1854-iki folyamából:

„A következő értekezés, Gyulai Páltól, „Petőfi Sándor és lyrai költészetünk“ (24—43.), melynek azonban e fűzet (t. i. Toldy Ferencz által szerkesztett „Új Magyar Muzeum“ 1854. év januári füzete) csak első három

számát hozza, oly adatteljes és egyszersmind kritikailag beható monographia készül lenni, minőt nem gyakran lehet alkalmunk olvasni.“

(P. N. febr. 23. 44.—1187. sz. Tudomány és Irodalom című rovatból.)

Közli: Csernátoni Gyula.

A kortársak bírálatai Petőfi műveiről.

(Befejező közlemény.)

XI.

Ugyancsak 1845-ben szakgatott a' munkás Petőfi czipruslombokat Etelke sirjáról, 's összefűzve azokat, átadá a' közönségnek, mint búslakodó musája gyászhangjait sirja felett egy az élet tavaszában elhunyt kedves leánykának, kibe költő, miután meghalt, szerelmes lön, vagy legalább hívé, hogy azlön.

Ezen czipruslombokban, ha nevét ki nem teszi, senki sem ismerdett Petőfi re, kitől a' — sok dalaiban tanúsított — genialitást megtagadni nem lehet. De van még egy, mi e' versecskéit is bélyegzi: a' külalak elhanyagolása és correcttelensége. Képzelve az olvasó, hogy itt minden egyes vers, vagy legalább minden versszak, egy-egy czipruslomb, melylyet gondtalan elmerülésében szakgatott a' költő, 's egymás mellé tűzött, akár illének azok össze, akár nem. A' bort és kancsót, a' sok „adtát,“ itt érzelő, erőtetett pityergés váltja fel, mellytől a' valódi érzés épen olly távol van, mint a' költői emelkedettség. Petőfi feltette magában, hogy ő a' derék Etelkét, mint boldogtalan szerető, megénekli, 's írt XXXIV dalcscskát emlékére úgy, a' mint a' gondolat, mellyet szíve nem ismert, tollába jött. Innen magyarázható több helyütt azon ha-

mis pathosz, melly, költő szokása ellenére, rémitő nagy szavakkal semmit sem mond, 's mire hasonlíthatatlan példányul szolgál a' IX. számú dal, a' XI-nek utolsó előtti versszaka, a' XXI-nek több sorai, 's a' t.; innen azon folytonos bukdosás és emelkedés a' képekben, többekben az érthetlenség, mindenféle az erőtetett hasonlítások, mellyek gyakran képzelenségekké válnak, 's az ismétlések eszmékben úgy, mint szavakban — — — Így „pusztítást tézsen könnyű szél a' felhőben, 's a' nap akkor felsüt annál égetőbben“ (l. 7.). Ennek semmi összefüggése nincs az előttei sorokkal, de magában nem is áll, mert könnyű szél pusztítást nem tézsen felhőben, azt csak erősebb szél teheti. „Emészto gyönyör“ áll a' 20. l., mit eddig bizonyosan semmi szívűbűvár nem tudott, hogy t. i. a' (szellemi) gyönyör emésztené; általában ezen egész (IX.) szám igen eredeti a' nagyhangu, semmit sem mondó szavakban és kuszált gondolatokban. A' XIII. sz. másod szakában költő „megcsókolta (elhunyt leánykája) homlokának letarlott édenét,“ 's a' harmad szakban ismét „csókolta romba dölt oltárát, (leánykája) homlokát,“ 's ugyanott a' hatod versfoglalatból, szinte úgy,

mint már a' IV. sz. hatodikában elmondta, megtudjuk, hogy „ott volt a' temetésnél 's hallá, a' mint a' hant az ásók élről tompán reá zuhant.“ A' XXVII. sz. alatti szerelmi vallomást megköszöndette a' kedves kis leány, ha hallhatta volna; a' kép pedig, melly „a' téli rózsaszálra tiszta hó-lepelt borít,“ valóban eredeti, mert alig látott valaki télben rózsaszálat virítani hó alatt. — A' XXXI-nél valami prózaibbat gondolni nem lehet; a' köznapi beszélgetés közönyös tárgyak felett, ha a beszélgetők csak némileg költői kedélyben vannak, költőibb, mint Petőfi ezen párbeszéde elhúnyt kedvesével.

„Megállj, megállj! (mond a' megjelenő szellem) előbb megkeresem

Elvesztett életem;

Lásd, élet nélkül ott a' sírban

Fekünni oly szomorú dolog;

(élve aligha észszerte szomorúbb nem volna?)

Ott oly sötét és oly hideg van....

Én újra élni akarok;

Megkeresem

Elvesztett életem,

Nincs nálad?

Add vissza, kérlek, hogyha megtalál-
tad.“ —

Ez, kérem alázsan, minden inkább lehet, csak nem költői beszélgetés; 's így megyen ez mindvégig a' czipruslombokon, a' hol t. i. költő nagy szavakon nem nyargalozik.

Petőfi „Merengés“ében (versék; 73—75 ll.) magában egy kis Petrarcat vesz észre, 's mint-hogy az olasz koszorús elvesztett Lauráját dalaiban örökitette: azt. hívé, neki is fog sikerülni Etelke 's ezáltal önmaga halhatatlansága? Valamint a' hasonlítás vakmerő, ugya' következmény

különbsége rémitő lön. Bíráló legalább nem hiszi, hogy ezen Czipruslombok Etelke sírkeresztjével, ha fenyűből volna is az, tartóságra a versenyt kiállják.

↳ Hátra volna még szólni Petőfi nyelvezetéről, versezeti technikájáról; 's megtenné bíráló ezt hosszasan, ha tartania nem kelene, unalmassá válik. Röviden azonban megjegyzi, miszerint Petőfi magyarsága tiszta, szójárássai mentek minden külföldies zamattól, de sokszor negélyzi az eredetiséget, miből aztán következik, hogy aljasságokba esik, vagy a' szép egyszerűség pongyolaságba megy által. A' technika Petőfinél, általán véve, rosz az elszomorodásig. Ő nem ügyel semmire, csak gondolatára, melly épen tollába jő. Mérték, rím, verssor, nála kicsinységek, semmik; gyakran ír alagytat trochaeusokban, csintalanságokat jambusokban, 's rímel, mint még a' boldog emlékezetű Czeglédi István sem tévé, ki pedig siralmas versének elsejét így kezdé:

„Jaj néked Istennek hű EklézsiÁJA!
Mert az Antikristus lelked várát VIJJA!
Hogy elpusztulhasson, bizony azt

akARJA,
Hogy soha ne légy nép, oh Istennek
NYAJJA.“

Az öreg Czeglédi, mint látjuk, legalább a' legutolsó szótagot rímelte, ha már az utolsóelőttivel nem gondolt is; de Petőfinek „megbőszült“ és „keresztül“ (János Vitéz. l. 18); „etettelek“ és „hóhétkötelet“ (u. ott l. 14); „jó estét“ és „megköszöntést“ (u. ott. l. 26); „elég“ és „fenékét“ (u. ott. l. 28); „lángját“ és „hánytáka“ (u. ott l. 43.);

„volt ez“ és „holt test;“ 's ismét: „sereg“ és „ered“ (u. ott. l. 49.); „beszédet“ és „köszöné meg;“ 's ismét „jóakarátját“ és „jószág“ (u. ott. l. 57); „meglátott“ és „káromlások;“ „keservesen“ és „istent“ (u. ott. l. 60 és 63.) „találjátok“ és „kösziklákát,“ 's egyébűtt számnélkül, mind rímek! Igen helyesen teszi Petőfi, ha gondolatait a' rímeknek föl nem áldozza, ha verselési könnyűségét egyalakuan mért szótagok nyügébe szorítani nem akarja, ez kár volna; de másrésről ne gondolja, hogy az illy hanyagság csint szerez költeményeinek; jól tudja bíráló, mikép lehet a' legköltoőbb gondolatot is prózában leírni, de nem is lesz az soha olly szép, mint volna akkor, ha a' külalak a' benső szépségnek megfelelne. Nem hiába találtak fel világirodalmi őseink a' szabályokat, a' mértéket; ők érezték, hogy a' belszépség kétszeresen szép, ha külsőleg is szép!

Hosszasban szolt talán bíráló Petőfi költeményes munkáiról, mint akár önmaga kívánta, akár a' közönség várta volna; de tiszte ugy hozá magával, hogy vagy ne

szóljon, vagy mondjon el mindent, mi költő műveinek olvasása közben lelkében fölmerült. Petőfi még most mindenestre megérdemli, hogy a' kritika őt figyelemre méltassa; benne kiapadhatatlan költői kincs rejleg, de melyet ő pazarul, meggondolatlanul hoz napfényre, 's eredeti alaktalanságában szórja jobbadán közönség birtokába. Ha lelke el nem tompult még az igen sokszor érdemetlenül ráhalmozott dicsőítések mirigyétől, belőle még első ragyogásu csillag fog támadni a' magyar költészet egén; ha visszavezethető még a' kellő ösvényre, nyert a' kritika, nyert a' magyar költészet, de nyerendett maga Petőfi is, mert hervadhatlan borostyán várja őt: azon uton maradva, melyre tévedett, 's melyen mostan jár, veszve van a' honnák, veszve önmagának; mert hirtűzére nem egyéb bűvös tó partjain nőtt virágszáloknál, melyek rövid pillanatok után bájjukkal életöket is elvesztik.

Válasszon Petőfi a' maradandó hírnév 's a' rövidéletű tömjénezés között. Császár.

Közl: *Ferenzi Zoltán.*

A Petőfi-irodalomhoz.

A „Literarischer Merkur“ 1880. december 31-iki száma¹ két cikket hoz Petőfiről. Az egyik a folyóirat élén áll és címe: Petőfi

¹ A folyóirat teljes címe: „Literarischer Merkur. Mittheilungen aus dem geistigen Leben der Gegenwart und Nachrichten für Bücherfreunde über empfehlenswerthe Neuigkeiten des In- und Ausländes. Berlin. Franz Neugebauer.“

und die Frauen von Dr. Adolph Kohut.

A bevezető sorokban a német irodalom kosmopolitikustulajdonosságait fejtegeti, a melynek következtében minden nép kiváló szellemi termékeit jó fordítások által magáévá tenni igyekszik. Főlemli, hogy a magyar irodalom je-

lesei is megtalálták a magok tolmácsaikat, a kik közül különösen Petőfi sajátos vonzó erővel bír a német olvasó közönségre nézve. Annyival inkább elítélendő — folytatja Kohut — a német sajtó és ennek élen a „Magazin für die Literatur des Auslandes“, a mely a budapesti német színház bezáratása alkalmával fogadást tön a magyar kultur-törekvések agyonghallgatására, holott az irodalom és művészet kérdései kívül állanak minden kicsinyes politikán. Mindezek daczára azonban Kohut kiteszi magát a magyarelles lapok boszujának és egy oly költőre hívja föl olvasói figyelmét, a ki — saját szavait idézve: „zu den gewaltigsten Dichtern aller zeiten gehört.“ Ezután egy pár sorban életének főbb eseményeit sorolva elé, rátér Petőfi szerelmeire s jellemzi Prielle Corneliával, Nagy Zsuzsikával, Mendnyánszky Bertával, Csapó Etelkével és végre a Szendrey Juliával való viszonyát. Közbe-közbe német fordításban idéz is a Petőfi költeményeiből. Új adatokat nem tud, de a meglevőket jól és minden regevényes, vagy rosszakarató fordítás nélkül használja föl. Ez a cikk főérdeme és azért foglalkoztunk egy kissé tüzetesebben vele. Ítéletei is objectív tárgyösmeretről tanúskodnak s az, a mit Petőfi általános jellemzése képen mond: oly tömören és helyesen van

mondva, hogy érdemesnek tartjuk belőle a következő néhány sort közölni: Kaum ein Poet vor und nach Petőfi hat den Stimmungen, Gefühlen und Anschauungen seiner Nation einen zugleich so treffenden wie energischen Ausdruck gegeben. Die Sprache in seinen Dichtungen hat nichts Er künsteltes, Unnatürliches und Unharmonisches; die Naturlaute des Volksliedes übt eine magische Kraft auf unser Gemüth aus und ebenso wird unser Ohr von den berückenden Melodien der heimatlichen Weisen gefangen genommen. . . All seine Lieder sind unmittelbare Ergüsse seines inneren, oder Bilder seines äusseren Lebens, so dass man aus ihren nicht nur sein ganzes Denken und Empfinden, sondern auch seine Wechselvollen Schicksale, seine Heimath kennen lernt, als hätte man mit ihm das Alles gedacht, empfunden, erlebt und durchwandert

A másik cikk a folyóirat „Kritische Rundschau“ czímű részében van A. B. aláírással és egy rövid ismertetést tartalmaz Aigner Lajosnak „Petőfi, Perlen der Liebe, mit Beiträgen namhafter Uebersetzer“ cz. munkájáról. A fordítások közül különösen a Farkasé, Neugebaueré és a Wickenburg-Almássy grófnőé vannak kiemelve.

Cs. Gy.

Petőfi költészete.*

„Petőfi, kinek művei az öröklét gyermekei, csak rövid ideig mulatott köztünk. Gyorsan és váratlanul tűnt föl irodalmunk egén, és sajnos gyorsasággal tűnt el ismét. Üstökös csillaghoz hasonlított, és e hasonlat őt jól jellemzi. Fényt árasztva jelent meg: bámulattal és elragadtatással tölté el nézőit, és ismét eltűnt láthatárunkról, talán soha vissza nem térendő. A nemzet hálásan őrzendi dalnoka emlékezetét.

De nemcsak a nemzetre, az irodalomra is nagy hatást gyakorolt Petőfi. Ez utóbbi oly nagy, hogy kivüle jelenleg más alig vehető észre. Nem volna merész állítás, ha azt mondanók, hogy jelenleg „Petőfi költészetünk“ van. Példája törvény lett, és a köz tetszés, melyet ő nyert, hatalmas indok követésére. E tünemény nem rendkívüli. A szomszéd német irodalomban Göthe és Schiller példája szünté akkép hatott; „Götz“ és „Werther“ számtalan utánzózt talált. Minden nagy erő kifejtés, az anyagi ügy, mint a szellemi világban, a hatás és visszahatás törvénye szerint, hasonló következményekkel jár. A vízbe dobott kő köröket képez, melyek mindaddig távolodnak, míg el nem enyésznek. — Petőfi tehát figyelmünket két irányban vonja magára: mint költő, ki olvasójára hat, és mint irányező az irodalomban, mely főleg napjainkban fontossággal bír.

Petőfi neve a népköltőével ugyanazonosnak tartatik.

Mi ezt nem oly feltétlenül hagynók helyben. Tagadhatlan, hogy lantja a köznépnél is tetszést nyert: de nem csak

a köznépnél. És ha más osztályra is hatással bír, nem azért van az, mert a nép beszéd- és gondolkozásmódját elsajátítja. Hol ezt teszi, benne a hű festőt elismerjük; de ezen egyedüli tulajdona őt soha azon magasságra nem emelte volna, melyen áll. Petőfiiben két elemet különböztettünk meg: mindakettő művei belsejében rejlik. Az egyik: az emberi elem, a szív és lélek mély ismeretéből áll; e miatt Petőfit a nép úgy, mint a művelt osztály egyiránt kedveli; mert az ember minden osztályban lelhető, és a szív mindig ugyanaz marad. A másik: a nemzeti elem, a magyar sajátosságos felfogást, a magyar életet hiven visszatükrözi. Ennélfogva Petőfit a „nemzetköltőjé“-nek mondjuk. Mint olyan, el kelle szükségkép a szűk kört hagynia, melyet a népköltészet körülte von. Mi őt a nép kedveltjévé teszi, egyszerűségének tulajdonítható; mert a nép csak azzal barátkozik meg, mi a műveltség mesterkelt piperéivel túlhalmozva nincs. Ezen állításnak igen sajnos következtetése volna az, hogy ennélfogva a népnek művészet nélküli és műveletlen nyújtandó! Máskép értette ezt Petőfi, ki még akkor is művészi, midőn a művészetet kerülni látszik; ki a művészet alakját néha elhanyagolja ugyan: de soha annak lényegét. Mint minden nagy erő, hatását csak kevés eszközzel éri el, őnerejéből áll főszköze. Egyszerűsége jótékonyan hat a művelt olvasóra is, kinek lelke fölvidül e természeti forrás élénk buzgóságának hallattára. De Petőfiiben oly fenséges eszmék is találhatóak,

* A Császár Ferencz által szerkesztett Divatcsarnok 1856-iki évfolyamának 8-ik és 9-ik számából. A szerkesztő a cikket a következő megjegyzéssel közli:

„Mindamelllett, hogy többen írtak már nálunk e tárgyról, örömmel adunk helyet e becses értekezésnek, melyet Szemeré Pál igen t. barátunk szivességének köszönünk, kinek buzdítására a jelsz fiatal tehetség — mely még névtelenül akar maradni — azt mind gondos és szép eredményű tanulmányainak kedves gyümölcsét mutatja be általunk a t. magyar közönségnek. Szerk.

melyek őt méltán a legnagyobb költők közé sorozzák, s a népköltészet szűk korlátain messze túlemlik.

Szűknek és korlátoznak mondtuk a népköltészetet, s ezen állításunkat világosabbá akarjuk tenni.

Szűknek mondtuk minden költészetet, mely egy es emberosztály izléséhez köti magát, legyen ezen osztály társasági, vagy műveltségi osztályok által alkotva. A költészet — hogy képpel éljünk — ne legyen éjszaki fény, mely csak a földszark lakóinak világít; de legyen — a hellen hitrege szerint — nap, mely meleget és fényt az egész világnak egyiránt oszt.

Az emberi társadalomban három szűk-széges osztályt különböztetünk meg: alsót, középet és felsőt. Az alsóban úgy, mint a felsőben, java és virága nem lelhető; csak a középbenn van az! A középbenn van, mint az igazság, úgy a szépség is. A népköltészet nem egyébként tekinthető, mint várna-irodalomnak; s miként a nemességi költészetnek — mely nembn elég kísérletek tettek, de a szépsézet tekintetéből mindig elítéltetének — ellentéte: a népköltészet is jogszerűen ugyanazt érdemli. Ha keresve-keresnének is, egyetlen költőt sem találnánk, ki, kizárólagosan népköltő lévén, valóban nagyszerű, vagy örökléteud munkákat szerzett volna. Kéteyles a felelet e kérdésre: A népköltők azért kicsinyek-e, mivel népköltők, vagy azért népköltők, mivel kicsinyek? A különbség népköltő és nagy költő közt olyan, mint nép és emberiség között. A mely mű a népnél és közosztálynál tetszést arat: tetszhetik az művelt közönségnek is? A népszerűség érdeme elég-e általános tetszést kivívni? Vajmi különbözö a nép- és a művelt osztály emberének szellemi látköre, életmódja, izlése, sat. A nép élete és felfogása szükségképp szűkkörű, és a költészet, mely ezekhez simul, hanyatlani és mindinkább szűkülni fog, míg kikerülhetlenül

szűkmellkorságban fog kimulni — a mulandóság gyermeke!

Térjünk ismét vissza költőnkhez

Ha Petőfi helyzetét a költészetben szorosán meghatározni akarjuk: őt a lyra költőjének kell mondanunk.

A költészet e nemében Petőfi nagy és kitünő, e kört teljesen betölti, e körön kívül birodalma megszűnik.

Legyen szabad a lyrai költészet mivoltáról szólnunk; mert erről szólva, egyszermind költőnkéről is szólottunk.

Hármas tekintetben lehet az ember a költészet foglalatja: érzeményei, tettei- és jelleménél fogva. Azonban e hármat egymástól teljesen elválasztani nem lehet. De, ha egyike fő tárgyul vétetik: előtérbe léphet az a másik kettő mellett. Innen származnak a költészet főágai, u. m. a lyrai, vagy az érzet- az epikai, vagy a cselekvés- és a drámai, vagy a jellem költészete; jól megjegyezven, hogy mind a három tárgy, melléktekintettel, az egyes költészeti nembn föllelendő.

A lyrai költészet tükörhöz hasonló; benne az emberi érzet teljesen és élethiven mutatkozzék. A lyrai költészet ablak az emberi kebel előtt, miként azt „Momus“ kívánta.

Ily lyra kezdője a mi Petőfink.

De ő nemcsak jeles, hanem dúsgazdag költő is; oly föld, mely bőven természet nemes gyümölcsöket.

Van egy tudomány, melyet a tanoda nem nyújthat, és melyet csak a természet ad — a szív és lélek ismerete. — Ez minden nagy költőnk birtoka, ez oly ajándék, melyet a génius nyújt nekik. Petőfi bírja ezt. Ő az emberi szív — e „legmélyebb tenger“ — jártas buvára; ismeri örvényeit és szirteit, de ismeri annak szépségeit is; és a szenvedélyviharok után annak szélesöndes, napmosolygó tükrét mutatja föl nekünk! De az ő dala, bár tartalomdús, sohasem nehézkos, avagy homályos. Lantja, könnyű

madárként, zengve száll a végtelen mélységek fölött, és csak maga alatt látja meg az örvényt. Mint a pacsirtáé, mely az arany nap elé száll, dalának hangjai vigak, szabadok és csattogók; megfrisül a szív, mely dalhullámaiba merül, mint a harmatban a virág. Petőfiiben a pajzanságig fesztelen élcz forrása buzog. A gazdag belsőnek gazdag külseje is van: Petőfi arany gyümölcsöket, ezüst tálakban nyújt olvasóinak; mert nem elég, hogy gondolatai jelesek és eszméi mélyek: a nyelv is, — melyben azokat előadja, kittedő szépségű, ritka erejű, képekben gazdag, és oly fényes foglalatú, hogy költői mestertehetsége, a külsőt tekintve is, nyilvánlik. Szóljunk-e képzeleti erejéről is — mely által a legváltozatosb alakokat és helyzeteket képes teremteni — a költő e kifáradhatatlan szárnyáról?

Nagy költőben mind azon tulajdonok együtt találhatók, melyek az összhangzó egész létesítésére szükségesek.

Ezen tulajdonok teszik Petőfit nagy lyrai költővé, de ezen tulajdonokat más nagy költővel is megosztja. Mi a költőt egyénileg jellemzi, másból áll.

Vannak költők, és ezek sem a kicsinyekhez, sem a hatástalanokhoz nem tartozók, kik általános tulajdonaik mellett, még egyéb, sajátzerű, csak náluk lehet, s őket kitüntető tulajdonnal bírnak.

Petőfi sajátága a gyermetegségben van, innen ered az ő modora is.

A gyermettség oly költészeti szépség, mely önmagát nem ismeri; hasonló oly bájoló leányhoz, kinek kezébe még tűkör nem akadt. Hatását az olvasó meglepetésének köszöni, mert szintoly váratlanul, mint öntudatlanul jelenik meg, s természetessége által fölötta jótékonyan hat a kedélyre. E sajátág jellemzi Petőfit. Ha művelődésének folyamát követjük, e tulajdon forrására akadhatunk. A tehetség már is nyilvánult és működött nála, mielőtt még a művészeti fogalmakkal meg-

ismerkedett; ő szépet alkotta, mielőtt a szépet ismerte volna.

E gazdag tehetség, mely hegyi forrásként buzgott elé, és melyet a művészet másító keze még nem érintett, megfejtí a rendkívüli hatást, melyet Petőfi előidézett. Oly költői tehetség mutatkozott benne, mely a tanoda mesterfogásait nem ismerve, és szabályait csaknem megvetve, mégis megfelelt a szép szabályainak, s mesternek mutatá magát. Ihlettségéből merítette művészetét. A természeti erő egész épsége mutatkozik minden egyes költeményében. A gazdag, néha nagyszerű tartalom, és az igénytelen, gyermeteg alak, itt összetalálkozván: azon érdekelt költi, mely ily ellentétek együttléte által szükségkép ébred. Ebből áll az ő sajátos modora. Innen erednek a gyorsan következő és meglepő fordulatok, melyek költeményeit oly elvdúsakká és elragadókká teszik; mert az olvasó mintegy nem várt kincek által lepetik meg. A költő dalszárnyával majd a földet, majd a felhőket érinti; egyszerűsége nagyszerű, villámgyors változatai a hallgatót föltélenlenti hatalmába adják: ő nem ítél többé, csak élvez; pedig az ellentétek összhangzó egyesítésénél nincs nagyobb élvezet. A magyar zene azért oly elragadó, mert csaknem egy időben vig és szomorú, és helyes átmenettel, az egyikből a másikba vezet.

És nem olyan-e az emberi szív is?

Sem bú, sem öröm annak állandó lakója, és az ellentétek legközelebbek benne.

Költőnknek egy igen szép tulajdonát említjük meg, mely becsét nem kevésbé emeli.

Lyrája nem egyveleges, hanem tiszta, és minden idegen elemtől szabad. A lyra birodalmának egyes tájain fölválta mulát ugyan, de körébe soha más elemet be nem hoz. Költeményei hasonlók az egy darabból faragott szobrokhoz. Idegen hangok, mint a német Mathissonnál a festői költemény, és Schiller lyrájá-

ban a tanköltemény, nem vegyülnek Petőfi költészetébe.

A lyra ily ténytjaitól megmentette őt geniusa. Gazdag és föl nem osztott erővel áll Petőfi előttünk, mint a lyrai költészet példánya, irodalmunk kincse és nemzetünk dicsősége.

A magasztaló dicséret mellett legyen helye a gáncsolatnak is. — És van-e emberi mű, melynél nem volna?...

Mondjuk meg, hogy az önkény, mely a tulesapongó szabadság szüleménye, néha néha árnyként tűnik fel a világ mellett, s hogy szeszélye itt-ott, mint a pezsgő bor, mely még ki nem forrott, határán túlbuzog. De miként a virágfűzérbe néha egy-egy gyom is szövődik, egy-egy tövis található: úgy tekintsük e gazdag költő kinövésait is. A sok jeles mellett, egyes gyöngék könnyen elengedhetők. De egy más vád alól föl kell őt meentünk, mely az ideál hiányát róvja meg, s melyre ő a „Képzetem“ című költeménnyel felelt.

Ha való volna is, hogy „képzete alatt jár“, azt hibának épen nem tekinthetni. A képzet sasszárnyát, az ideál teremtetését, az epikus költőnél keressük, ki leginkább a képzethez szól, és kinek a tállmány — tágasb értelemben — szükségese. A lyrai költő feladata csak a hű rajz, az élet másítása; ezt keressük és ezt dicsérjük benne, az ő tárgya az ember érzete, ez pedig lent a földön létezik és általában az ideál magasságába föl nem száll. Oly magasságban a költő ne tartózkodjék, hol tárgyát tekintetével már tisztán föl nem foghatja; csak a költői valószínűség rovására járhatna ott, a mint ezen vád — lyrai tekintetben — a világ legnagyobb költőinek egyikét, Schiller-t joggal illeti. Petőfi, a vádló mondatot ténynyel akarván megczáfolni, szép költeményét írta, mely tekintetből a vádlóknak csak köszönetet mondhatunk.

Említeni akarjuk még költőnknek összehasonlítását más költőkkel, kik szinte

nagy hatással voltak korukra, s kik közül Heinét és Berangert kiemeljük.

Petőfi és Heine, sok tekintetben hasonlóak, de sokban különbözők is. Mind a kettő tehetségűs lyrai költő, mind a kettő nagy szív- és emberismerő, mind a kettőnek nyelve szintoly velős, mint virágzó; mind a kettőnek tulajdona a szendeség, szeszélyes modor, és a legszabadabb fesztelenség. De már mennyire különböző mind a kettőnek élceze, melyet egyébiránt bírnak! Petőfi élcezei vigszökések, földerítők, mert derült kebelből fakadnak: „sugarak, melyek világítanak, de nem gyujtanak.“ Heine élcezei ki-méletlenül csipők és égetők; legtöbbnyire keserű sarcasmus kifakadásai. Petőfi azon vígság képviselője, mely a magyart jellemzi; ha néha haragszik is az életre, ismét kibékül vele, mert szive mélyében mégis szereti. Petőfi költő, és semmi egyéb. Heine, költészete mellett, még politikai, társadalmi s egyéb eszmékkel is foglalkozik, melyek a költészet tiszta folyamatát csak zavarhatják. Neki a költészet eszközül szolgál. Petőfi eszköze a költészetnek, istenség ez, melyen kívül mást nem ismer. Ezért Petőfi melegebben és jótékonyabban hat, mint Heine. — A mi Berangert illeti, közte és Petőfi közt a hasonlatosság leginkább abból áll, hogy mind a kettő kiválólag nemzeti költő. A menyi különböző vagy összhangzó oldala van a magyar és francia jellemnek: annyi van Beranger és Petőfi között is. Egyébiránt bár elismerjük Beranger érdemét: Petőfi ben nagyobb mélységet és dúsabb tartalmat találunk.

Ha végül Petőfi állását a magyar irodalomban tekintjük, az elismerés korszoruját látjuk homlokán, melylyel őt az összes nemzet keze díszíté. Költészete irodalmunk eddig nélkülözött kincse, és pedig kettős tekintetben: magyar költészeténél és költői tehetségénél

fogra. Mint magyar költő, mondani lehet, hogy irodalmunk első helyét foglalja el; mint lyrai költő, nemcsak honi irodalmunk egyik díszé, de bármely irodalom büszkesége lehetne. Ennélfogva a nagy hatás, melyet Petőfi nemzetre és irodalomra gyakorolt, nem gerjeszthet csodálatot.

De míg az elsőt teljes joggal bírja és birni fogja: az utóbbi épen nem helyesíthető. Nem helyesíthető pedig azért, mert utánzó követségében egész a tulságig menvén, a szépnek határvonalait régen elhagyák. Utánzó majdnem minden költőnk; de főleg az újabb nemzedék Petőfit vevé mintául. Habár tagadhatatlan, hogy a minta jó, más kérdés az: vajjon jó-e mintának?

Mi e kérdésre tétovázás nélkül „nem”-mel felelünk. Mert a ki Petőfi módja szerint írni akar, annak Petőfi erejével kell birni. Pedig az ily tehetségek igen ritka tünemények, s mindig új ösvényt törve, de sohasem utánozva lépnek föl.

Ha tekintjük az utánzás eredményeit, úgy fogjuk találni, hogy Petőfi nemzeti irányából, népies lett: modora pedig, mely utánzó hatatlan, valószínűsítő torzítás sáfajult.

Nem meglepő tünemény-e, hogy a zeneészet minden hangszerei közt, a többi elhanyagolásával, épen csak a pásztorsíp műveltetik? Az egyhangon való éneklés, mindig egyhangus gnak mondatik. A költészet, az oly gazdag és változatos költészet minden alakjai közül csak egyet akarunk-e művelni? A képzet számíthatatlan teremtményeit mind egy mintába kényszerítjük? Ez egy nembeli gazdagságunk nem szűkölködő szegénység-e inkább? — Bizony, uraim, ez uton nem fogunk messzire menni. Az utánzás sima pálya ugyan, de mely célhoz nem vezet. Az utánzás féreg, mely a legjobb erőt végre megsemmisíti: mert korlátolja az egyéni erőt, elveszi a természeti sza-

badtságot, lehetleníti a kifejlést, szóval, a sajátosságos jellem vesztével jár.

És mit nyer az utánzó, ha még nyere-ményről szólhatni, ily veszteségek mellett?

Hű utánzás csak gépíleg lehetséges, mindig csak az idom utánozható, a szellem soha. Az ily utánzóknak szól a mese, melyben a béka az ökör nagyságát fölfuvas által akarja elérni, de azért csak felfitjt béka marad, míg végre, erőtetése következtében, belevész. Soha fűből virág, virágból bokor, bokorból fa nem lehet; — de azért nincs-e meg mindegyiknek a maga díszé és haszna? Két egész hasonlót az egész természetben nem találunk, és a legmagasztosb erőt, a természet első szülöttjét, a szellemet akarjuk-e szolgálai utánzásra készíteni? „A költés nem szakér, mely széles országutakon ballag,” mondá Petőfi, s a mester ezen szava hitelt követel. Fiatal költő főleg, nem lehet eléggé óvatos e tekintetben; reá nézve az utánzás gyom, mely a virágszirákat gátolja. Öneréjét kell használnia, s a neki sajátul jutott tehetséget művelnie. A hosszas, de jutalmazó művelést nem nélkülözheti. Csak így remélheti a jutalmazó babért, csak így kerülheti a hervasztó feledést.

Mindenkit vigyen szabad röpte, a menynyire viheti, ki sas erejével bir, szálljon a nap elé, a csalogány a berek lakója, a pacsirta a mezők dallosa és a fecskének is örvendünk, mely a maga nemében kedves madár, de sasnak vagy csalogánynak ugyan rossz illenek be. A hellen hitrege szerint, a költő a Pegasuson lovgol, mely nem az országúton halad, hanem a nyomdoktalan levegőben jár. Mint a méh a virágpont: akként használjuk a mintát, mely azt fölemésztve, becses méz gyanánt adja vissza.

Ha tehát költőink a nemzet figyelmét és részvétét, melyet előljáróik számukra kivívtak, fentartani és gyarapítani akarják: ne utánozva, ne sajátosságos színlelvé

működjenek, hanem természetből nyert tehetségeket, a művelés befolyása mellett, használják föl. Jóllehet, ily módon irodalmunk mezeje nem lesz oly termékeny, de bizonyára nemesebb gyümölcsöket hozand.

Itt az idő, hogy valódi belbecs, és nem számsokaság, tüntesse ki irodalmi termékeinket.

Hogy ezt lehetőnek hisszük, bizonyítja, mikép elismerjük iróink szép tehetségeit és meg vagyunk győződve, hogy képesek egy nemes cél elérésére. S így Petőfi is példa legyen előttünk: szépet jelest terjeszteni, mint ő, csak hogy önálló és szabad irányban tegyék azt.⁴

Közli: *Csernátóni Gy.*

Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban.

I. A „*Nemzeti dal*”-ról Vahot Imre, márcz. 15-éről szólván, így ír, (Pesti Divatl. 1848. 357. l. 12. sz. márcz. 19.) elbeszélvén a Landerer és Heckenast hatvani-útczai nyomdájának lefoglalását, «Az így lefoglalt nyomda embelei tüstént dologhoz láttak, — s a nemzeti kívánatok és Petőfi, a nép költőjének ez alkalomra rögtönzött remek Nemzeti dala, a helyett, hogy censura, az az, bizonyos halál büntetés bárdja alá bocsáttattak volna, csakhamar ki lőnek nyomatva, s a nép közt több ezer példányban elterjesztve.» Alább: «A szónoklatok melegével élesztgetett nép az eső miatt, mint mondtam, koránsem tágitott, sőt a nyomda előtt² mindinkább tömegesült. A többi közt közkívánatra, Petőfi Sándor ekkor már másodizben³ szavalá el ihletett lelkesedéssel, és látnoki arczkifejezéssel az általa költött Nemzeti dalt, melly szóval szóra így hangzik: (Közli a költeményt.) Valahányszor a strophák végzavait nyomatékosan kiemelte, a tömeg feltartott kezekkel riadá az «Esküszünk» szót, mellyet a kivítt sajtószabadság új oltáránál ünnepélyesen tett vala le, s mennydörögve visszahangoztatott.»

¹ L. Pet.-muz. 1890. 173—178. l.

² Landerer és Heckenast előtt.

³ Valósággal negyedizben. Pet.-muz. 1890. 70. l.

A színházi estéről szólván márcz. 15-én, u. ott ezt írja (362. l.): «Később Petőfi nemzeti dalának szavaltát kívántuk, — mire Egressy Gábor egyszerű magyar öltönyben és oldalán karddal előállott, s rövid, de lelkes bevezető szavai után, mik fennen jelenték, hogy most már benne a művész és polgár egyesülve működik, az annyira népszerűvé vált dalt olly megrendítő, ihletett előadással szavalá, hogy az «Esküszünk!» végszó önkénytelenül s megannyiszor öszhangzó dördülettel hangzott le minden ajakról, s még a szavaló körül állott, s énekre készülő színházi tagok is fölemelt karokkal esküvének hűségét a szabadság istenének. Erre ugyancsak Egressy Béni és Szerdahelyi által zenére alkalmazott nemzeti dalt énekelték, mi lelkesítő hatásánál fogva annyira átvilanyozá a kebleket.»

A Honderü (1848. 169. l. 11. sz. márcz. 18.) szólván márcz. 15-dikéről, így ír: «A tegnap nagy tényeit nagyszerű színházi estünnepp zárta be. Erről jövőre, most csak annyit, hogy Petőfi alább következő nemzeti dala kétszer szavaltatott el a szinpadról, és annak versenkint visszatérő esküszavait az egész közönség mindannyiszor fölemelt ujjakkal harsogá a szavaló Egressy Gábor után.» (Közli ezután a költeményt.)

Ferenczi Zoltán.